מראה הפנים על תלמוד ירושלמי מגילה

רבי משה מרגלית

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי מגילה

רבי משה מרגלית

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראה-הפנים-על-תלמוד-ירושלמי-מגילה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 9
הלכה ג 10
הלכה ד 12
הלכה ה 15
הלכה ו 18
הלכה ח 18
הלכה ט 18
הלכה י 22
הלכה יא 22
הלכה יב 23
פרק ב 24
הלכה א 24
הלכה ב 27
הלכה ג 28
הלכה ד 34
הלכה ה 35
הלכה ו 39
פרק ג 40
הלכה א 40
הלכה ב 44
הלכה ד 47
הלכה ה 47
פרק ד 47
הלכה א 47
הלכה ב 50
הלכה ג 50
הלכה ד 51
הלכה ו 51
הלכה ז 52

הלכה י 52
הלכה יא 52
הלכה יב 52

פרק א

הלכה א

מגילה נקראת. אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. בש"ס דילן אינו מבואר מי ומי קורא להן אם אחד מבני הכפרים ואם אחד מבני העיר קורא לפניהם. ורש"י ז"ל פי' במתני תנא שהכפרים נתנו להם חכמים רשות להקדים וכו' שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט לפי שב"ד יושבין בעיירות בב' וה' כתקנת עזרא והכפרים אינן בקיאים לקרות וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר ולא הטריחוה חכמים להתאחד ולבא ביום י"ד וקשיא לפירושו ממה דגרסינן הכא לקמן בפ"ב בהלכה בן עיר שהלך לכרך וכו' בן כרך מהו שיוציא את בן העיר ידי חובתו ייבא כהדא כל שאינו חייב בדבר אין מוציא את הרבים ידי חובתן וא"כ האיך בן העיר מוציא בני הכפרים ביום שלהן הרי אינו מחויב בדבר ביום הזה וכן כתבו התוס' בפרק קמא דיבמות דף י"ד גבי הא דמקשה ר"ל לר' יוחנן תנן התם מגילה נקראת בי"א וכו' איקרי כאן לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות וכו' אמר אביי כי אמרינן לא תתגודדו כגון שני בתי דינין בעיר אחת הללו מורין כדברי ב"ש וכו' אבל שתי ב"ד בשתי עיירות לית לן בה א"ל רבא והא ב"ש וב"ה כשתי ב"ד בעיר א' ואכתי קשיא לר' יותנן דאמר התם לעיל עשו ב"ש כדבריהם אלא אמר רבא כי אמרינן לא תתגודדו כגון ב"ד בעיר אחת פלג מורין כדברי ב"ש וכו' אבל שתי בתי דינין בעיר אחת לית לן בה וציינו התוס' בתירוצא דאביי וכתבו וא"ת מה תירץ ממגילה דבעיר אחת היו קורין לבני העיר בי"ד ולבני כפרים היו מקדימין ליום הכניסה ואומר הרב ר' חיים דבני כפרים היו קורין בעירם כדמוכח בירושלמי והשתא הוו שתי בתי דינים בב' עיירות דבכה"ג לא שייך לא תתגודדו אפילו לאביי והא דקרי ליה יום הכניסה לפי שבעירם היו מתאספין לבא לבה"כ בב' וה' לקרות בתורה וכן נראה דאמר בירושלמי דבן עיר אינו מוציא בן כרך דכל שאינו מחויב בדבר אין מוציא אחרים ידי חובתן וכיון שבני הכפרים היו בקיאין לקרות ודאי היו קורין בעירם. וכן דעת הר"ן ז"ל בענין שאחד מבני הכפרים היה צריך לקרות לכולן ולא אחד מבני העיר לפי שאינו מחוייב בדבר אלא שדעתו בענין פי' יום הכניסה לא כדעת התוס' אלא שכתב במתני' שמתכנסין בעיירות לקרות בתורה וכו' כמו שרמזתי מקצת דבריו בפנים ובענין לא תתגודדו כתב דהוו להו כשני ב"ד בשתי עיירות שהרי בני הכפרים מצויינין לעצמן ודעתן לחזור ואחד מהן הוא שמוציאן וכו' וכדלעיל. ודעת הרמב"ם ז"ל בזה נראה בהדיא שדעתו כדעת התוס' בפירוש יום הכניסה שמתקבצין בבתי כנסיות שלהם לקרות בתורה בב' וה' כדמשמע מדבריו בפ"א מהל' מגילה בהל' ז' וכן בהלכה ח' כפר שמקדימין וקורין ביום הכניסה בזמן שאין נכנסין בו

וכו' ע"ש. וכן משמע להדיא מהאי ש"ס דס"ל ג"כ לפרש יום הכניסה היינו שמתכנסין בב"כ שלהם לקרות בתורה בב' וה' מדקאמר לקמן כפר שאין בו עשרה וכו' ונעשה כעיר וע"ש בהלכה ג' ד"ה תני כפר וכו' ויתבאר לך וזהו ג"כ לפי שיטת הרמב"ם בענין לא תתגודדו שנראה דפסק כאביי דלעיל שכך כתב בהלכות ע"ז בפרק י"ב בהלכה י"ד ובכלל אזהרה זו שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר וכו' שדבר זה גורם למחלוקת גדולה שנאמר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות. ולפי גירסא זו זהו ממש כדברי אביי וא"כ ע"כ כאן במגלה צ"ל שהבני כפרים בעירם היו קורין ומ"ש הר"ן בזה דוחק הוא. ובענין דפסק דלא כרבא בלא תתגודדו יתבאר לקמן. והנה לרש"י האי דלא תתגודדו לא קשיא דנאמר דבשיטת רבא דיבמות ס"ל אלא דהא קשיא מהא דהכא דקאמר בהדיא לקמן שאינו מחויב בדבר אינו יכול להוציא לאחרים והיה אפשר לומר ולתרץ קושיא זו לשיטת רש"י ול"ק משיטתא דהאי תלמודא מדלקמן בפ"ב דיש לן סייעתא גדולה משיטת גמרא דילן דבכה"ג לא מיקרי שאינו מחויב בדבר הואיל ובר חיובא ביומיה הוא וכדמוכח מההיא דאמרינן בברכות פרק שלשה שאכלו דף מ"ח א"ר יוחנן לעולם אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן והקשו שם בתוס' והרי כזית אינו חייב אלא מדרבנן והיכי אתי מדרבנן ופטר מדאורייתא וכו' עד שהעלו לבסוף לחלק דקטן שאינו בר חיובא כלל דאורייתא אפילו אכל כדי שביעה הלכך אינו מחויב בדבר קרינן ביה ולכך לא מפיק ליה אי אכל גדול שהוא בר חיובא מן התורה כי אכל כדי שביעה אבל גדול מחויב בדבר קרינן ביה אפילו לא אכיל כלל כדאמרינן בר"ה וכו' והיינו טעמא דכל ישראל ערבין זה בזה וכו' ע"ש ולפי סוגית הירושלמי דברכות בארתי שמה דלא ס"ל כסברת התוס' בזה ולא צריכין כלל לחלק כן משום דבהדיא מבואר שם דס"ל להאי תלמודא דכזית מדאורייתא הוא וכפי שיטת הסוברים כן והשתא לפי שיטתא דהש"ס דילן דמוכרחין אנו לחלק בין שאינו מחויב בדבר כלל ובין דבר חיובא הוא אלא דהשתא לאו בר חיובא דאפ"ה מיקרי בר חיובא וכסברת התוס' וזהו במידי דאורייתא וא"כ אף אנן נימא הכא כן במידי דרבנן דמאי שנא וזה הבן עיר דביומיה בר חיובא הוא אפשר נמי שיכול להוציא לבני הכפרים ואע"ג דלאו יומיה הוא מ"מ מחויב בדבר קרינן ביה וניחא לדעת רש"י ומזה הוה קשה על שיטת ר' חיים בתוס' יבמות ועל דעת הר"ן ואין לתרץ ולומר דשאני התם דכי אכיל כדי שביעה הוי השתא בר חיובא ובידן הוא אבל הכא בהאי יומא לאו בר חיובא הוא דהא ליתא חדא דאם התם דמידי דאורייתא הוי בר חיובא מטעמא דכי אכיל כדי שביעה וכו' א"כ במידי דרבנן כי הכא נימא דמיקרי בר חיובא משום דמיהת בר חיובא ביומיה הוא ועוד דאף דיש לפקפק

בזה מ"מ הא קשיא דזיל בתר טעמא וכתבו התוס' משום שכל ישראל ערבין זה בזה א"כ כי נחתינן להאי טעמא מסתברא דבכל מקום דשייך ערבות גבי גברא דבר חיובא יכול הוא להוציא אחרים אע"ג דהאי יומא לאו בר חיובא הוא ולא ממעטינן אלא א"כ לאו בר חיובא הוא כלל ודמיא ממש הא להא דכתבו התוס' שם וגדול אפילו לא אכיל כלל מחויב בדבר קרינן ביה. ועיין עוד מזה לקמן בפ"ב ד"ה ייבא כהדא כל שאינו חייב בדבר מוציא את הרבים י"ח ומפני שעיקר דבר זה תלוי בשיטות המתחלקות והרבה והרבה דינים מסתעפים מזה ועניין ביאור הסוגיות דהכא ודהתם בברכות לא רציתי להאריך במקום אחד ביותר והמעיין בחיבורי על סדר זרעים שם ובמקומות המצויינים אם צמאה נפשו וחשקה בתורה יכול לעמוד עליהם. ובענין לא תתגודדו יתבאר עוד לקמן בהלכה בן עיר שהלך לכרך בד"ה אמר ר' יוסי אוף כאן וכו'. ובישוב דברי הרמב"ם בזה בס"ד:

אמר ר' חלבו יום י"ג יום מלחמה היה וכו'. הרא"ש ז"ל רצה בתחלה לפרש להא דקאמר התם יום י"ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבויי דנמי פירושו כהאי דהכא דליכא לרבויי מכימים אשר נחו ולא מזמניהם דמשמע זמנים אחרים דומיא דאלו זמנים דהוה בהו נייחא ולא צריך קרא לרבויי דמכל מקום קורא ולא צריך קרא דמק"ו אתי כדאיתא בירושלמי וכתב על זה ולא נהירא לר"ת דה"ל למימר זמן מלחמה היא ועוד קשיא ליה האי דקאמר ול"צ קרא לרבויי דאין דרך הש"ס לסתור דבריו כיון שלא הוזכר הק"ו בגמרא דידן ופירש ר"ת זמן קהילה לכל היא שהכל מתאספין לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים וכו' עכ"ל ולפירושו הוה קשה לכאורה להא דתנינן חל להיות בשלישי או ברביעי כפרים מקדימין ליום הכניסה הא כי איקלע י"ד ברביעי בלאו הכי. כפרים באין לעיירות בשלישי ואמאי מקדימין ליום הכניסה דמשמע יום הכניסה שהוא יום ב' כדקרינן לב' וה' יום הכניסה בכולא מתני' אלא שאם אנחנו מפרשים יום הכניסה לא שמתכנסין לעיירות אלא שהם מתכנסין בו בבית הכנסת שלהם לקרות בתורה בב' וה' וכפי התוס' דיבמות וכן נראה מדברי הרמב"ם כמוזכר בדבור דלעיל הוה ניחא. ולפ"ז למדין אנחנו דפירושא להא דקאמר התם י"ג זמן קהילה לכל היא תליא ג"כ בפי' יום הכניסה דמתני' כמבואר בדבור דלעיל לפי שיטות המתחלקות בזה:

כל החדש כשר לקריאת המגילה וכו' ובלבד עד חמשה עשר. הובא לזה במרדכי ויש שם ט"ס בהעתקה בהא דלקמן ויהיו אלו לקריאה וכו' שחסר התירוץ וכתב שם והיו אלו לקריאה וכו' ודוגמתו תמצא בדברי הרא"ש לקמן בפ"ב היה כותבה וכו' שהועתק בדבריו זאת אומרת שהוא מותר בעשיית מלאכה ותו לא וחסר מה דמדחה הש"ס נאמר בי"ד

בכרכים וע"ש. וכתב המרדכי נראה לי די"א לא אמרו אלא לכפרים משום יום הכניסה אבל להולכי דרכים לא תנן מדלא אמר ר' חלבו ובלבד מי"א עד ט"ו ש"מ כדפרישית ע"כ ומזה אין כל כך ראיה דר' חלבו קמ"ל דהא דתני כל החודש כשר היינו עד ט"ו דולא יעבור כתיב והולכי דרכים יכולין לקרות כל אותן הימים שמתחילת החודש עד ט"ו אלא דמהתוספתא דבפ"ק והובאה ג"כ בדבריו ראיה דלא נאמר י"א אלא להכפרים דתני בהדיא בתוספתא שם היוצאין בשיירא ומפרשין בספינה קורין בי"ד ומשמע ולא מקודם דטעמא משום דרוב העולם קורין בו ובטור סי' תרפ"ח והובא זה בש"ע שם. שדרו ממתיבתא היכא דנפיק בשיירא או בספינתא קורא בי"ד וכו' ואם אינו יכול לעשות קורא אותה בי"א בי"ב בי"ג וכו' ובהאי תלמודא הובא זה לקמן בפרק ב' בהלכה ג' מפרשי ימים והולכי מדברות קורין כדרכן בי"ד. וזהו כדברי התוספתא ומה שהובא בב"י שם בשם הר"ן שכתב ותו גרסינן בירושלמי מפרשי ימים והולכי מדברות קורין כדרכן ובריית פליג עליה במשמעה וכו' בירושלמי שלפנינו אינו אלא כדברי הברייתא דהתוספתא ומכל זה לא הוזכר בדברי הרמב"ם כלום ואפשר שלא רצה להאריך במילי דלא שכיחי כל כך:

איתא חמי בו אין קורין ובחוצה לו קורין. הר"ן בד"ה כרכים המוקפים וכו' הביא בשם הרמב"ן ז"ל דגרסינן בירושלמי הכרך שחרב ונעשה של כותים איתא חמי בו אין קורין בחוצה לארץ קורין פי' וכו' וסיים בעצמו ואם הירושלמי מתפרש כך וכו' ע"ש. וכמדומה שגירסא משובשת נזדמנה לו והגי' שלפנינו בספרים מתוקנת היא וכפי אשר פירשתי בפנים והוא הנכון. ובענין האי דחזקיה קרי לה בי"ד וכו' ומייתי לה נמי התם בדף ה' ע"ב וראיתי מקשין בזה בהא דקאמר שם לעיל דף ב' ב' כרך וכל הסמוך לו וכו' עד כמה כמחמתן לטבריא מיל ולימא מיל הא קמ"ל דשיעורא דמיל כמה הוה כמחמתן לטבריא והשתא מאי מספקא ליה לחזקיה תיפוק ליה דטבריא סמוך ונראה לחמתן שהיא מוקפת חומה ודינה בט"ו ול"ק דאפשר לומר דס"ל לחזקיה כהאי דאמר שם לקמן בדף ו' חמת זו טבריא וא"כ האי חמתן לא ידעינן אם מוקפת חומה היא או לא ולעיל לסימנא בעלמא נקט עד כמה כמחמתן לטבריא וא"כ חמתן לאו היינו חמת:

בכל מקום שכתוב וקיבל אין כתב י"ט. והכי מסיק רבא בבבלי דף ה' ע"ב דמלאכה לא קבילו עלייהו וכו' ועיין מזה לקמן בפ"ב בהל' א' ד"ה הדא אמרה שמותר בעשיית מלאכה:

הלכה ב

אמר ר' יוסי לית כאן חל להיות בשני וכו' דצומא רבא בחד בשובא. בפ"ק דע"ז בהאי תלמודא בסוף הלכה א' פלוגתא דתנאי היא דקאמר התם על הכתוב בנחמיה וביום עשרים וארבעה לחודש השביעי נאספו בני ישראל וכו' אין נימר דהוה בשובתא לית יכיל דאת מחשב ואת משכח צומא רבא בחד בשובא ודחי לה התם וקאמר ומה בה ולית ר' חנינא מיקל למאן דמעבר ליה מן אתריה. ומשמע נמי התם דהמסקנא כר' חנינא ואין מעברין החדש מפני הצורך דאף דאיקלעו תרי שבי בהדדי לית לן בה אלא דמסוגיא דהבבלי דר"ה בפ"ק לא משמע הכי. ובענין הדחיות אם היו נוהגין אף בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה דמחולקין בזה רש"י ותוס' בריש פרק תמיד נשחט כבר כתבתי לעיל בריש פ"ד דר"ה דיש ראיה לדעת רש"י ז"ל דאז לא היו משגיחין על הדחיות והבאתי שם לדברי הרמב"ם בקידוש החודש דאין לנו דעת מוחלטת מדבריו בזה שכתב בפ"ג מהלכות קידוש החודש בהלכה י"ז ואם הוצרכו ב"ד להניח וכו' וזה הוא שאמרו מעברין את החודש לצורך ויש מן החכמים מי שחולק בדבר זה וכו' והוסיף עוד וכתב יראה לי שאין מחלוקת החכמים בדבר זה אלא בשאר החדשים אבל אם באו העדים בניסן ובתשרי וכו' מקבלין עדותן וכו' שאין מאיימין על העדים שהעידו על החודש שנראה בזמנו כדי לעברו. וממתני' דהכא ראיה גדולה לדעת רש"י ז"ל דהרי סתמא דמתני' בפשיטות קתני חל להיות בשני חל להיות בשבת ולא פריך עלה בש"ס דילן מידי א"כ על כרחך דבזמן שהיו מקדשין ע"פ הראייה לא היו משגיחין על הדחיות וכן נמי מוכח מכאן דעת הרמב"ם בזה כדעת רש"י שהרי כתב בפ"א מהלכות מגילה בהלכה י"ד כיצד יום י"ד שחל להיות בשבת וכו' והרי כשחל י"ד בשבת א"כ יה"כ בע"ש וכדקאמר הכא אלא דכל זה מיירי כשהיו מקדשין ע"פ הראייה ועבדי תרי שבי בהדדי וכדמוכח מהרבה מקומות בהש"ס וכן שנינו בברייתא פ"ד דתענית דף כט ע"ב חל ט' באב להיות בערב שבת וכו' ולפי סדר הקביעות שלנו א"א להיות חל ט' באב בע"ש ואין זה אלא בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראייה ולא היו נוהגין הדחיות וכדמסיק וקאמר נמי הכא לקמן ואין אפשר עבדינן כסתמא דמתניתא וכדפרישית דהאי אם אפשר אזמן שהיו מקדשין ע"פ הראייה קאמר ומעתה אין לנו להאריך כמבואר בהדיא. ומזה קשיא לדברי התוספות ריש תמיד נשחט המוזכר ובענין מ"ש הרמב"ם בזה שהעיירות קורין בע"ש ודלא כבמתני' עיין בדבור דלקמן:

הלכה ג

בעון קומי ר' זעירא וכו'. מבואר היטב בפנים להשקלא וטריא דהכא בכל הסוגיא וע"פ התוספתא ולא נחית בהש"ס דילן למישקל ולמיטרי כל כך לא בענין הבעיא ראשונה בחל י"ד בע"ש ולא בענין הבעיא השנייה בחל בשבת אלא דקאמר בתחלה בדף ד' ע"ב מתני' הני אי רבי אי ר' יוסי וכו' ובתר הכי מייתי ברייתא תניא חל להיות בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בע"ש ומוקפות חומה למחר רבי אומר אומר אני הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה וזהו כסתמא דמתני'. והרמב"ם פסק כת"ק דהאי ברייתא שכתב שם חל יום י"ד להיות בשבת בני עיירות מקדימין וקורין בע"ש וכו' והשיג הראב"ד דזהו דלא כמסודרת במשנה ונתן הה"מ טעם לדפסק כת"ק דהברייתא משום דרב קאמר הכי פורים שחל להיות בשבת ערב שבת זמנם ומסיק לאפוקי מדרבי דאמר הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה הא קמ"ל דע"ש זמנם היא וכ"ש לדידן דאין לנו עכשיו יום הכניסה שקורין בע"ש וזה ברור עכ"ל. ועם כל זה אכתי קושיית הראב"ד במקומה עומדת דהיא גופה קשיא מפני מה הכריע לפסוק כרב נגד סתמא דמתני' דאתיא כרבי וכן פסק הש"ס הכא דלבתר דשקל וטרי בהא קאמר היך עבדין עובדא אמר ר' יוסי לית אפשר ואין אפשר כמתניתא וכדפרישית ומבואר בדבור דלעיל בהא דקאמר לית אפשר וכו' ומיהו לעובדא פסק הלכה כמתני' היא והנראה דברירא דמלתא כך היא דבאמת הא דתנינן מקדימין ליום הכניסה לא שייכא כלל בזמן הזה וכמו שדקדק הרא"ש על הא בפירוש רש"י בההיא דרב שלא בזמנה אין קורין אותה אלא בעשרה שפירש כגון בני כפרים שמקדימין ליום הכניסה וכתב הרא"ש על זה ואע"ג דבימי רב ליכא להך הקדמה דאין קורין אותה אלא בזמנה פלוגתא דבזמנה אשמעינן דלרב בזמנה קורין אותה ביחיד ורב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה אין קורין אותה אלא בעשרה ויש מפרשים שלא בזמנה כגון שחל י"ד להיות בשבת לבני עיירות ובע"ש לבני כרכין עכ"ל. והשתא נימא דהרמב"ם היה מפרש כהי"מ דלא איירי רב אלא בזמן הזה ושלא בזמנה היינו שחל י"ד בע"ש לבני עיירות וכו' והן הן ממש דברי הרמב"ם בכל זו הפסקא וא"כ לא תיקשי מסתמא דהמתני' ומפיסקא דהכא דפסק כהמתני' משום דבזמן שהיה נוהג הקדמה איירי וראה והתבונן בסידור דברי הרמב"ם בפרק הזה דמתחלת הפרק עד הלכה ט' בזמן הקדמה מדבר ומהלכה ט' ואילך שכתב בד"א שמקדימין וקורין ביום הכניסה בזמן שיש להם לישראל מלכות אבל בזמן הזה אין קורין אותה אלא בזמנה וכו' ומכאן ולהלן לא תמצא שמדבר אלא מיום י"ד וט"ו עד סוף הפרק והנה זה אמת ונכון הדבר שלא פסק נגד הסתמא דהמתני'. ובהא דאמרן

ניחא נמי האי סוגיא דהתם בדף ה' ע"א בענין זה דמייתי פלוגתא דרב ודרב אסי מגלה בזמנה וכו' ופריך אהא דאמר רב שלא בזמנה בעשרה ומי אמר רב הכי והאמר רב יהודה משמיה דרב פורים שחל להיות בשבת ערב שבת זמנם ומתמה ע"ש זמנם והא שבת זמנם היא אלא לאו ה"ק שלא בזמנם כזמנם מה זמנם אפי' ביחיד אף שלא בזמנם אפי' ביחיד ומשני לא לענין מקרא מגילה בעשרה בשלא בזמנה אלא מאי ע"ש זמנה לאפוקי מדרבי וכו' כמו שהבאתי לעיל והנה לכאורה קשה על לישניה דהש"ס דקאמר לאפוקי מדרבי והא נמי לאפוקי מסתמא דמתני' היא ולפחות הו"ל למימר לאפוקי ממתני' דלא אתיא אלא כרבי וקמ"ל כת"ק דהברייתא ולמאי שאמרנו ניחא דלא מצי למימר לאפוקי ממתני' משום דלא פסיקא לן למימר דמתני' אף בזמן הזה איירי דאיכא למימר דהמתני' לא איירי אלא בזמן שמקדימין היו לימי הכניסה ורב לא איירי אלא בזמן הזה אבל אדרבי ודאי פליגא היא דרבי נמי לאחר החרבן היה ואין מלכות לישראל ושוב אין הקדמה נוהגת לדידן. ואדרבי בהאי מילתא גופה לא קשיא מאי האי דקאמר ידחו ליום הכניסה הרי כבר אינה נוהגת הקדמה בזמנו דהא לאו מילתא היא משום דאיכא למימר דרבי ס"ל לדידיה בהאי דר' יהודה דמשמע מדקאמר אימתי במקום שנכנסין בשני ובחמישי וכו' דאפילו בזמן הזה מקדימין ליום הכניסה וכדדייק הש"ס התם בריש מכלתין ורמי דר' יהודה אדר' יהודה דברייתא דקאמר אימתי בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרויין על אדמתם אבל בזמן הזה וכו' אין קורין אותה אלא בזמנה ודברי רבי כר' יהודה דמתני' וכדיוקיה דהש"ס שאפילו בזמן הזה מקדימין ולדידן לא קי"ל הכי דאע"ג דרב אשי מוקי להך ברייתא כר' יוסי בר' יהודה היינו כי היכי דלא תיקשי דר' יהודה דמתני' אדר' יהודה דברייתא אבל לקושטא דמילתא לא פליג אדר' יוחנן התם בלישנא בתרא דקאמר נמי כר' יוסי בר' יהודה דבזמן הזה אין קורין אותה אלא בזמנה ומזה נתברר לן פיסקיה דהרמב"ם נמי בהא דבעיקר הדין בזמן שהקדמה היתה נוהגת פסק כר' יהודה דמתני' דבמקום ובזמן שנכנסין בב' וה' בעינן כדכתב שם בהלכה ה' שמדבר ממנהג זמן הקדמה דכל מקום דאמר ר' יהודה אימתי לפרש הוא דקאמר אבל בענין זמן הזה לא פסק כהאי דיוקא דמדייק התם מדברי ר' יהודה דאפילו בזמן הזה אלא כהאי לישנא בתרא דרבי יוחנן ובריית דר' יוסי בר' יהודה מסייע ליה כדקאמר שם תניא נמי הכי ורב אשי נמי לא פליג לדינא אלא לענין אוקמתא דברייתא הוא דקאמר וכדאמרן. ובזה הכל ניחא בס"ד. ובענין פירושא דהרמב"ם דמפרש להא דקאמר אבל בזמן הזה היינו שאין מלכות לישראל יתבאר לקמן סוף הלכה ד' ע"ש:

כל שאמרו ידחה ממקומו ובלבד בעשרה. זהו מסייעא להו להי"מ שהובא בדבור דלעיל דהא דקאמר רב בבבלי מגילה שלא בזמנה בעשרה היינו אם חל י"ד להיות בשבת לבני עיירות ובע"ש לבני כרכין וכן היה מפרש הרמב"ם וכמבואר הכל לעיל. ובענין בזמנה לא מתבאר מהכא והתם פליגי רב אמר בזמנה אפילו ביחיד ורב אסי אמר אף בזמנה בעשרה. וכבר הסכימו רוב גדולי הפוסקים להלכתא כרב התוס' וכן הרי"ף והרמב"ם ז"ל וכמובא בספר המלחמות ואין להאריך בזה:

הלכה ד

תני כפר שאין בו עשרה תקנתו קלקלתו ונעשה כעיר. כ"כ הרמב"ם בפ"א בהלכה ח' וכדפרישית בפנים. והראב"ד כתב על זה כתב אותו ואין לו טעם ואולי מפני שאין לו כפר ולא כלום וכו'. וכל זה אינו מספיק דלעולם אימא לך עשרה ופחות מעשרה כפר הוא ויש לתמוה על הראב"ד שלא רצה לחפש בזכותו של הרמב"ם ממש בשום מקום וכמו שכתבתי בהקדמתי מחיבוריי אלה טעם הכמוס שהיה אצלו ואף שידע שדברי הרמב"ם כנים ואמיתיים הם כתב מה שכתב וכאן ביקש לדמות האי דמגלה להאי דעיר הנדחת וללמוד איזה זכות ולא הספיק ואם נדמה זה לדין עיר הנדחת המוזכר בהאי תלמודא בפ"י דסנהדרין בהלכה ז' הוה ליה להשיג בהשגה גדולה וחזקה טפי וטובא מזו דגרסינן שם עיר לא כפר עיר לא כרך והוא שיהא מחמשה ועד עשרה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר ממאה ועד רובו של שבט וידוע דהלכה כר' יהודה וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מהלכות ע"ז בהלכה ב' אם הודח רובו של שבט דבין אותן כיחידים שנאמר יושבי העיר לא כפר קטן ולא כרך גדול וכל פחות ממאה כפר קטן ורובו של שבט כרך גדול. יהיה לו להקשות מאי שנא הכא דמחשב עשרה לכפר ומאי שנא התם דמחשב פחות ממאה לכפר אלא ודאי דלא דמיא הי אוכלא לדנא דהתם דרש מדכתיב יושבי העיר דמיותר הוא דהא כבר כתיב כי תשמע באחת עריך וגו' והכה תכה אותה מיבעי ליה אלא ללמדנו דגזרת הכתוב הוא עיר לא כפר וכו' אבל הכא מאי אית לך דמי רמיזא כמה יהא בכפרים הנלמדים מרמז בזמניהם או כימים ולא רמיזא שם כפרים כלל ומה שכתב הרמב"ם בזה דברי הש"ס דהכא הן והטעם בזה אגיד לך דהרי לדעת הרמב"ם וכן להתוס' ביבמות שפירשו יום הכניסה היינו שמתקבצין בבתי כנסיות שלהן ביום ב' וה' לקרות בתורה כתקנת עזרא ולא שהן באין לעיירות וכמבואר מדבריו בה' ו' וח' וכמה שבארתי מזה לעיל בראש הפרק א"כ אם אין בהן י' שיכולין לקרות בתורה ודאי שאין מתכנסין שם בב' וה' והרי זה כמה שביאר בריש הלכה זו כפר וכו' בזמן שאין נכנסין בב' וה' אין קוראין אותה אלא בי"ד וזה שיש שם הרבה אנשים אלא שאין מתכנסין והכא שאין בהן

עשרה ודאי אין מתכנסין והא לך טעם גמרא דהכא וטעם הרמב"ם בלי פקפוק וזכרתי מזה לעיל ריש פרקין ד"ה מגלה נקראת וכו' ע"ש:

את ששמחתו תלויה בב"ד יצא זה ששמחתו תלויה בידי שמים. הר"ן ז"ל מביא לזה במתני' וכתבו והקשו על זה דקאמר הכא סעודת פורים מאחרין ולא מקדימין והאיך יאחרו מוקפין לעשות סעודת פורים לאחר ט"ו והא כתיב ולא יעבור ובני עיירות נמי היאך יאחרו עד ט"ו הא כתיב ולא יעבור דמשמע דקאי נמי על זמנן של עיירות דהיינו י"ד שהרי כשחל י"ד להיות ברביעי אין בני כפרים מאחרין עד יום חמישי משום דכתיב ולא יעבור ואי נמי אמרת דלא קאי ולא יעבור אלא לאחר ט"ו וכדאמרינן לעיל ואימא שיתסר ושיבסר ומהדר אמר קרא ולא יעבור מכל מקום הא איכא משום זמנו של זה לא כזמנו של זה וכו' עיין שם שהאריך בענין זה ומביא בשם הרא"ה ז"ל שכתב בפי' הלכות להרי"ף ז"ל שמביא להך דהכא ורצה לתרץ הקושיא דסעודת פורים מאחרין אחר קריאת המגלה ולא מקדימין קודם קריאת המגילה דשמחת פורים דינה שלא תהא אלא בזמנה וזהו הטעם לבני הכפרים שאין מקדימין לעשות סעודת פורים וכו' ודחה זה הר"ן וכתב על זה והפירוש בעצמו דחוק עם שאיני רואה שהירושלמי יסבול זה דגרסינן ר"ז בעי קומי ר' אבהו יעשו אותן בשבת אמר ליה וכו' יצא זה ששמחתו תלויה בידי שמים דשמחת שבת אינה מתקנת מרדכי ששמחתו בידי שמים היא ולפיכך אי אפשר שיתפרש הירושלמי כמו שפי' הוא ז"ל וכו'. וכלומר דלדעת הרא"ה בפירושו וטעמו זה אינו עולה כ"א לבני הכפרים על שהן אינן יכולין להקדים ולעשות סעודת פורים מקודם דין קריאת המגילה בזמנה המפורש בכתוב והן י"ד וט"ו וזה לא משמע לפי הטעם דמפרש הכא את ששמחתו תלויה וכו' ולבסוף כתב הר"ן ואני אומר דלא קשיא מידי משום דעל כרחין כי אמרי' איתקש זכירה לעשייה הני מילי לעושין בזמנן אבל למקדימין לא דהא קורין המגילה בי"א ובי"ב ואעפ"כ שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה כדאיתא בגמרא וקרא נמי דכתיב ולא יעבור אקריאה קאי ולא אשמחה וכו' וכשם שאלו המקדימין אין ההקדמה אלא לקריאה ולא לשמחה כך מה שאמר הכתוב ולא יעבור היינו לקריאה אבל לא לשמחה ודאמרינן נמי זמנו של זה לא כזמנו של זה היינו באותם שזמנו קבוע כדממעטין מינה בגמרא לעיל דלא אמרי' פרזים בי"ד ומוקפין אי בעו בי"ד אי בעו בט"ו אבל במוקדמים לא איירי כלל וכו' ואין שמחה בכלל ולא יעבור וכיון שאי אפשר לעשותה בשבת מטעמא דפירשו בירושלמי נדחו לאחריהן ככולהו אינך דלא מטו זמן חיובייהו זהו תוכן דברי הר"ן בהאי ענינא ואם שיש לפלפל בדבריו חדא במה שכתב דכי אמרינן איתקש זכירה לעשייה הני מילי לעושין בזמנן אבל למוקדמין לא א"כ נימא במי

דהא דאמרינן הקורא את המגילה למפרע לא יצא משום דאיתקש זכירה לעשייה וכו' לא נאמרה אלא לאלו העושין בזמנן ולא למוקדמין אתמהה וכי נימא דבני הכפרים שקראו המגילה למפרע יצאו. ועוד דמנא לן למימר דולא יעבור לא נאמר אלא לקריאה אבל לא לשמחה והא האי עשייה שמחה בסעודה היא כדקאמר הכא בהדיא לעיל בהלכה א' גבי הא דפריך ויהיו אלה לקריאה ואלה לסעודה ר' חלבו וכו' והימים האלה בזכרים ונעשים בזכרים בקריאה ונעשים בסעודה. והשתא תיקשי אמאי לא נימא נמי איפכא דכשם שאיתקש זכירה לעשייה לענין למעט קריאה למפרע כך נימא דאיתקש עשיה לזכירה לענין ולא יעבור מה זכירה אי אפשר לאחרה כך עשיית סעודה אין לאחרה משום ולא יעבור אלא דע"כ דאתינן להאי סברא שאי אפשר להקדים הסעודה להקריאה ומכיון שאין קריאה בשבת אי אפשר להקדים הסעודה מקודם השבת שלא תקדים הסעודה להקריאה דנזכרים ונעשים כתיב ולא נעשים ונזכרים והואיל ואין לעשותה נמי בשבת ואחר הקריאה שהיתה מקודם משום טעמא דאמר הכא וכן אין לעשותה ביום המוקדם שקורין בו ואחר הקריאה משום דהויא שמחה קודם זמנה הלכך אי אפשר בענין אחר אלא לאחרה לאחר השבת וליכא משום ולא יעבור משום דגלי לן האי קרא דדריש הכא את ששמחתו תלויה וכו' דלא תימא להקיש נמי עשיה לזכירה בענין ולא יעבור ובזה אין לנו שום קושיא כלל בענין זה:

מגבת פורים לפורים. בבבלי ב"מ דף עח קאמר להא ועיין שם ובמה שכתבו התוס' שם: **אמר ר' יוסי בי רבי בון ובלבד שיכלים לעיסתה**. וכך היא הנוסחא לקמן בפ"ק דחגיגה בהלכה ד'. והתוס' בפ"ב דחגיגה בדף י"ז ע"ב בד"ה אלא לאו לתשלומין הביאו לזה והעתיקו הנוסחא ובלבד שיכלם לעיסתו ובזה לא נפקא לן מידי דהיינו הך אלא שפירשו שם לכל זה דקאי על התשלומין של עצרת ולא על חולו של מועד כדפרישית בפנים ועיין מזה במקומו בחגיגה שם מה שיתבאר מענין זה בס"ד:

ובהקהל וכו' מפני התקיעה. שהיו תוקעין בחצוצרות להקהל את העם וא"א לתקוע בשבת וכך העתיק הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות חגיגה לטעם הזה. ובהשגת הראב"ד כתוב ופי' בירושלמי מפני הבימה וכו' וכתב הכ"מ שאפשר שר' יצחק לא לחלוק על ר' בא אתא אלא להוסיף עוד טעם אחר. ולענ"ד נראה דאף אם נפרש שר' יצחק לחלוק בא וכפירוש הראב"ד דס"ל לר' יצחק שאין התקיעה מעכבת וזהו כוונת השגתו ומש"ה תפס הראב"ד לטעמיה דר' יצחק לעיקר יש לומר לדעת הרמב"ם דתפס לטעמיה דר' בא לעיקר מפני כך הוא דכל הקהל בתקיעה היא כדכתיב ובהקהיל את העם תתקעו מיהו קשיא לי על עיקרא דהאי טעמא מפני התקיעה לפי שיטת הרמב"ם שפירש להא דאמרינן יו"ט של

ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין דהיינו בכל ירושלים שהוא מקום מקודש וכי חמירא תקיעה דהקהל מתקיעה דר"ה. ושמא דיש לחלק בין תקיעה דר"ה דמפורשת בתורה דבהא היא דאמרו דבמקדש וכן בירושלים אין שבות דוחה משא"כ בתקיעה דהקהל דאינה אלא מן הסמך בעלמא:

רבי יודן נשייא שלח לר' אושעיא רבה חדא עטם וכו'. לפי גירסא דהכא שלח לו בתחלה דבר מועט ושלח וא"ל לא קיימת אלא ומתנות לאביונים והיינו שאין ראויות אלא לאביונים והיית יכול לשלוח זה לשני אביונים שהן די לשניהן לכל א' וא' אחת וכי הדר שלח ליה חד עיגל וכו' א"ל השתא קיימת בנו ומשלוח מנות שהן מכובדות ואיש לרעהו שתי מנות לאיש אחד וקיימת הכל. ובבבלי פרקין דף ז' גריס ר' יהודה נשיאה שדר ליה לר' אושעיה אטמא דעיגלתא תלתא וגרבא דחמרא שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ולא גריס רש"י ומתנות לאביונים ככתוב בספרים לפי שאינו אלא לאחד והן מנות מכובדות:

תני במקום שנכנסין וכו'. נשתבשה הגי' בכאן והגירסא הנכונה כמי שהבאתי בפנים וכך מצאתי בדברי הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות וזה לסייע למה שהביא הרי"ף ז"ל על הא דגריס בגמרא ריש מכלתין בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה וכו' ויש גורסין הואיל ומסתכנין בה וכו' ומיהו קושיא דר' יוסי קיימת לפי גירסא זו אם במקום שמסתכנין אל יקראו אותה כל עיקר ואפילו בזמנה ואפשר דבחדא יומא לא אוושא מילתא כל כך כמו אם היו מקדימין ולקרות פעם ביום זה ופעם ביום זה ולפיכך לא חששו אלא בהמקדימין ועוד דלענין שלא לקרות כל עיקר לא רצו לבטל וסמכו על הכתוב וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. ומדכתיב האלה משמע אלו ב' ימים המפורשים לעיל מינה הן הן שלא יעברו וזכרם לא יסוף לעולם. ונראה דגם גירסת הרמב"ם היה לפניו כך הואיל ומסתכנין וכו' ולפיכך כתב דהקדמה אינה נוהגת אלא בשיש שלום מלכות לישראל כמוזכר לעיל בהל' ב' סוף ד"ה בעון קומי ר"ז וכו' וע"ש:

הלכה ה

הנביאים והכתובים עתידין להבטל וכו'. לא פליגי במידי אלא משום דר' יוחנן דריש מדכתיב ולא יסף ללמדינו שחמשה חומשי אינן עתידין לבטל מוסיף ר"ל ודריש נמי מדכתיב כאן ולא יסף דגם מגלת אסתר אינה עתידה להבטל וכן הלכות מדכתיב הליכות עולם לו וכן הרמב"ם הביא לכולן בפרק ב' ממגילה בהלכה י"ח וכתב כל ספרי הנביאים והכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר והרי היא קיימת כחמשה

חומשי תורה וכהלכות של תורה שבע"פ שאינן בטלין לעולם. והראב"ד הוקשה לו לומר שעתידין ליבטל כפשטיה הוא דאמרו ולפיכך סיבב הדבר וכתב לא יבטל דבר מכל הספרים שאין ספר שאין בו לימוד אבל כך אמרו אפילו יבטלו שאר הספרים מלקרות בהם מגילה לא תבטל מלקרותה בצבור עכ"ל. וראיתי להרב ר' משה אלשיך ז"ל מה שכתב בענין זה בחבורו על מגלת אסתר ולפרש הדברים כפשטן ושוב לא קשיא קושית הראב"ד אין ספר שאין בו לימוד דודאי הדבר אמת הוא אין ספר מהנביאים וכתובים שאין בו איזה לימוד ללמדנו אבל אמתת הדבר כך הוא דכלפי שאמרו חז"ל ליכא מידי דכתיבי בנביאים וכתובים ולא רמיזי באורייתא וכדאשכחן בפ"ק דתענית דף ט' דקאמר ותו אשכחיה ר' יוחנן לינוקא דר"ל דיתיב וקאמר אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו יתיב ר' יותנן וקא מתמה מי איכא מידי דכתיבי בכתובי דלא רמזי באורייתא א"ל אטו הא מי לא רמיזא והכתיב ויצא לבם ויחרדו איש אל אחיו נאמר מה זאת עשה אלהים לנו. א"כ הכל רמיזי בכתובי וכן בנביאי אלא שצריך בינה יתרה להוציא הרמז מן התורה ולידע ולהבין ולהשכיל המקום ההוא בהתורה שנרמז בה כל דבר ודבר מהכתובים והרי אף ר' יוחנן אשתומם כשעה חדא עד שהבונו ינוקיה דר"ל וכל זה הוא עכשיו אבל לעתיד דכתיב ומלאה הארך דעה וגו' ולא יצטרכו ללמוד זה מזה כולם ידעו וישכילו לכל הנרמז בהתורה מהנביאים והכתובים ולא יצטרכו כלל ויבעלו לגמרי כי יין התורה שאינה בטלה לעולם ממנו ידעו וילמדו הכל ומלבד מגלת אסתר ג"כ צריכה היא שלא תיבטל שהרי היא ככתובה בתורה ממש כדדרשו חז"ל בפרק קמא דמגילה כתיב זאת וגו' בספר מה שכתוב במגלה וא"כ כאשר התורה לא תבטל גם זה אי אפשר להבטל מה שנדרש מהכתוב שבתורה מבספר וה"ז דומה להלכות שבע"פ שאינן בטלין לעולם לפי שנדרשו מהכתוב שבתורה אלו דברי הרב אלשיך ז"ל אמנם לפי דבריו אכתי לא פלטינן מהקושיא דא"כ מפני מה אמרו סתם הנביאים וכתובים עתידין להבטל ומשמע אף סדר שמואל בכלל ובמדרש אמרו כל הנביאים וכו' וכך הם דברי הרמב"ם כל ספרי הנביאים והרי מה שכתוב בשמואל הוא בדרש הפסוק הזה בעצמו כדדרשו התם כתוב זאת זכרון בספר וכו' ולכאורה קושיא היא לפי פירוש הנזכר ואמרתי ליישב זה ועל פי מה שיש לדקדק עוד גם בהסוגיא דהתם בזה דהכי איתמר שלחה להם אסתר לחכמים כתבוני לדורות שלחו לה הלא כתבתי לך שלישים שלישים ולא רביעים ופי' רש"י ז"ל בשלשה מקומות יש לנו להזכיר מלחמת עמלק בספר ואלה שמות ובמשנה תורה ובספר שמואל וזהו שאמר שלמה בדבר ששילשתו אי אתה רשאי לרבעה. עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה כתוב זאת זכרון בספר כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה שכל מה שכתוב

בתורה קורא כתב אחד. זכרון מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב במגלה. א"כ אחר שמצאו לדרוש כך הסכימו לכתוב אסתר לדורות. ובתר הכי מייתי עלה כתנאי כתוב ואת מה שכתוב כאן זכרון מה שכתוב במשנה תורה בספר מה שכתוב בנביאים דברי ר' יהושע ר"א המודעי אומר כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה זכרון מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב במגלה. ולכאורה אין זה כסוגית הש"ס דעלמא דהיכא דאיכא מילתא דאכתי לא מיתבררא או דפליגי בה אמר עלה כתנאי והכא דמייתי להך דרשא שהסכימו חכמים לאסתר וכדרשת ר"א המודעי לא הוה ליה למימר כתנאי ולהביא דרשת ר' יהושע דסתרא להא דלעיל ולכל הפחות הו"ל למימר כמאן כר"א המודעי וכו' כסוגין בעלמא ולמאי שאמרנו הצעה של שמועה זו כך היא דלבתר דמייתי להאי דרשה דמתוך כך הסכימו חכמים לאסתר לכתבה לדורות הוקשה לסתמא דהש"ס דאי הכי מה נעשה לדרש חז"ל שדרשו ואמרו מרמז הכתוב שאין עתידה מגלת אסתר להבטל ואף שכל הנביאים והכתובים עתידין להבטל דגילה לנו הכתוב בזה דכתיב לא יסוף גבי וימי הפורים האלה וגו' משמע דמגלת אסתר לבד לא תיבטל וכל הנביאים וכתובים יבטלו וכטעם הנזכר מדברי האלשיך והלא ספר שמואל ג"כ נדרש מהכתוב זה בעצמו ולמה יבטל וכקושין דלעיל להכי מסיים כתנאי וכו' כלומר דהרי אשכחן דדרשת הכתוב הזה איכא למידרש כר' יהושע דבכתוב זאת אינו נכלל אלא התורה וזכרון צריך לדרוש על משנה תורה ואיכא למדרש נמי כר"א המודעי דתורה ומשנה תורה בכללין בכתוב זאת וזכרון לנביאים ואייתי בספר למידרש על מגילה א"כ תו לק"מ דהשתא נימא כתרווייהו דהני תנאי דעכשיו שיש לנו נביאים דרשינן כר"א המודעי וכדהסכימו החכמים ההם לאסתר ולעתיד שיתבטלו הנביאים וגם ספר שמואל והתורה עומדת לעולם נדרוש כעין דרשת ר' יהושע וכסברתי דמשנה תורה אינה נכללת עם התורה אלא דהכי מידרש כתוב זאת מה שכתוב כאן זכרון מה שכתוב במשנה התורה בספר מה שכתוב במגלה ונמצאו אלו קיימים לעולם והני תרתי דרשות שפיר נמי אתיין לזמן הזה וכן לעתיד והיינו דקאמר הכא כתנאי ולא דתפרש דאתיא כתנאי דפליגי בהא אלא דהכי קאמר דמתקיים דרשות הכתוב הזה כתרווייהו דהני תנאי וכדאמרן:

אותה השנה היתה מעוברת וכו'. כלומר והלכך מסתברא כמ"ד באדר הסמוך לניסן הוא שקורין את המגילה ובלאו האי טעמא כדי לסמוך גאולה לגאולה דכמו שהיה הנס באדר השני שהרי אותו הרשע הפיל הגורל על אדר השני כדדריש מחודש לחודש ובו נעשה הנס ובאותו החודש בעצמו צריך להזכיר הנס בשנה מעוברת:

שני כבשי עצרת ביניהון. כמה וכמה שיבושים ראיתי ושמעתי בזה מהאנשים אשר פיהם יפצה הבל ורעיון רוח. ופשוט הוא כמה שהסברתי בפנים דאדר דקאמר משום דלעולם אין מעברין אלא לאדר ודוגמא זו מאליו נלמד שנוהגת בכל החדשים שנולד לענין עברה שנתו וא"כ גם לסיון כן וכדפרישית ודנקט שני כבשי עצרת משום דלא מצינו לשני קרבנות הבאין כאחד ומעכבין זה את זה כ"א בשני כבשי עצרת בלבד וא"כ הנ"מ היא ג"כ לענין השני היכא דאין לו אחר לזווגו כדי להקריבן בעצרת ונמצא דנפסל ג"כ לקרבן אחר שלא הוקדש אלא לעצרת ולשלמי צבור ואי אפשר להקריבו לא לעולה ולא לשום קרבן אחר דאין משנין מקדושה לקדושה כדתנן בפרק ז' דתמורה ולרבותא היא דקאמר הכי אבל באמת הנ"מ בעצמה הוא הדין לכל כבשים בני שנה וכן לענין בכור כדאמרינן בערכין דף ל"א ע"ב נולדו לו שני טלאים וכו' את נחיתת לעיבורא וכו' ומשמע משם דהמסקנא אדר הראשון היא תוספת וע"ש:

לעולם אדר סמוך לניסן חסר. משמע דלכתחלה קאמר והא דקאמר ריב"ל לעולם שני חדשים מעוברים פליגא והאי דעת אחרת היא וכמבואר בבבלי פ"ק דר"ה דף יט ע"ב והתם מסיק לה בתיובתא וכתבו התוס' שם ואעפ"כ אין נוהגין כן דשמא בימיהן שהיו מקדשין על פי הראייה מסקינן דזמנין מלא זמנין חסר אבל לדידן טוב למלאות הראשון דהיא חודש העיבור שנתוסף על השנה וכו' ובירושלמי פ"ק דמגילה איכא פלוגתא וכו' ובסוף דחו לה דקסבר חצי שלשים חצי ירח. וא"כ מסקנא דהכא כהאי דמסיק התם בתיובתא אלא דלדידן אין נוהגין כן:

הלכה ו

תני בשם ר' יהודה אף מכשירי אוכל נפש התירו. מה דשייך לזה וכן להא דלקמן בהסוגיא מבואר הכל בחבורי בהמקומות המצויינין וע"ש:

הלכה ח

אמר ר' יודה בר פוי דר' אלעזר היא וכו'. סוגיא זו מדיני זיבה ומדינא דנגעים חמורה היא ומבוארת היטב בפנים וע"פ ברייתות דהספרא שהבאתי ומובן הכל להמעיין:

הלכה ט

וחורנא אמר שהיו מדברין בלשון יחידו של עולם וכו'. ופליגי אם השבעים לשון היו קודם דור המבול או מדור הפלגה ואילך ובתחלה היו הכל מדברים בלשון הקודש והכי משמע ממדרש חז"ל על הכתוב יצב גבולות עמים למספר בני ישראל שמדור הפלגה נחלקו לשבעים שרים ולשבעים לשונות:

רבי אומר אשורית נתנה תורה וכו'. הכי נמי אמר רבי בבבלי פרק ב' דסנהדרין והכי הוי המסקנא מההיא דרב חסדא מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים:
תורת הראשונים לא היה לא ה"א שלהם ולא מ"ם שלהם סתום. זהו לתרץ הא דלא חשיב נמי המ"ם בנס היה עומד למ"ד אשורית ניתנה התורה ובחיבורי פני המנורה בנר השלישי במוצק הארכתי בזה ובדרושי מנצפ"ך ואין כאן מקומו:
ותפילין ומזוזות אינן נכתבות אלא בעור אחד. התוס' בפרק הקומץ רבה דף לב ע"א בד"ה דילמא להשלים וכו' כתבו והא דאמרינן בירושלמי פ"ק דמגלה דתפלין ומזוזות אין נכתבין אלא על עור אחד ההיא בשלא תפר העורות זה בזה ואין כן דעת הרמב"ם שבמזוזה כתב בהדיא בפ"ה מהלכות תפילין כיצד כותבין את המזוזה וכו' כתבה בשני עורות אע"פ שתפרן פסולה הכי מוכח מהא דקאמר התיב ר' יצחק וכו' דרבה כלומר רבותא מהא דלעיל דלמה לא קא חשיב בהספרים נכתבין בשני עורות וכו' ואי דתפירה מהני בהו אם כן לידחי ליה דלהכי לא קחשיב לה במתני' אלא ודאי פסיקא ליה דלא מהני תפירה. ובההיא דקאמר התם דילמא להשלים צ"ל דהרמב"ם מפרש כפירוש הב' שהביאו התוס' שם ויש עוד לפרש להשלים וכו' ע"ש:
היה כותב אלה עם עם אם. כדפרישית ג"פ כמו ט' אותיות וכדאמר בהקומץ דף ל' ג"פ למשפחותיכם ויש לפרשו על החלק על הפתוחה או בסתומה בין פרשה לפרשה שהוא שיעור ט' אותיות אלא מלשון היה כותב משמע כפי' הא':
עירב את האותיות וכו'. בברכות שם הבאתי בשם תשובת הרמב"ן ז"ל מה שכתב בזה וע"ש במה שביארתי בס"ד ות"ל כבר יצא זה לאורה בדפוס. המקום ברוב רחמיו וברוב חסדיו יזכני לגמור לטובה וגם לסדר הזה להוציאו לאורה במהרה וירחיק מעלי כל מיני שטן וקטרוג ועיכוב שבעולם אוכי"ר:
רב חננאל בשם רב הלכה כמי שהוא אומר מוחק את החול וכותב את השם וכו' ובהקומץ שם ע"ב גריס רב חננאל אמר רב הלכה תולין את השם וכך היא מסקנת הפוסקים וכר"ש שזורי שם כל השם כולו תולין מקצתו אין תולין והתוס' שם מביאין להא דהכא ולהוכיח דתולין גרע מלכתוב את השם על המחק וכפי הגירסא דגרס התם ר' יוסי אומר אף תולין את השם ולא כגי' ר"ת דלא גריס אף וכתבו ומיהו קשה אי גרסינן במילתיה דר' יוסי אף תולין וכו' ודעת הרמב"ם בזה כדעת ר"ת כמ"ש בפ"א מהלכות תפילין בהלכה י"ו שכך הדין בס"ת אבל במזוזה ותפילין אין תולין בהן אפילו אות אחת וטעמא דבהו בעינן הכתיבה כסדרן וכדקאמר נמי הכא לעיל תולין בספרים ואין תולין לא בתפלין ולא במזוזות וסיים שם ומותר לכתוב את השם על מקום הגרר ועל מקום המחק בכולן. ור"ל

בתפילין ומזוזות שאי אפשר לתלות כותב השם על הגרר או על המחק אם עדיין לא כתב כלום משם ואילך אבל בס"ת כבר גילה דעתו שמוטב לתלות את השם מלכתבו על הגרר ועל המחק וכ"כ בהגמיי' שם ודעת רבינו המחבר נראה כר"ת בהא דפסק כר"ש שזורי ומצוה מן המובחר לתלות אבל בגורר ולמחוק פליגי. וסיים שם עוד פסק בספר התרומה דכל הדינים אלו בין בחומש בין בנביאים וכתובים שהיו כותבין אותם בזמניהם. דהא אל אלקים ה' מספקא ליה בירושלמי אם מותר לתלותו הוא בתהלים ע"כ וכ"כ התוס' בהקומץ שם. ולאו דוקא שהיא ג"כ ביהושע כ"ב. ובענין הבעיא דהכא ולא איפשיטא בב' וג' שמות לא ביאר כלום ונראה דזה תליא נמי בפלוגתת הפוסקים כנזכר דלמאי דפסקו הרמב"ם ור"ת וכן דעת הרא"ש הביאו הטור סי' רע"ו דתלייה עדיפא א"כ גם כן כאן עדיפא ובודאי בב' שמות שהן בתורה כגון אני ה' אלהיכם דפשיטא ליה הכא דמותר לתלותן ודאי תלייה עדיפא מלכותבן על הגרר ועל המחק ומיהו בג' שמות שהן בתורה כמו בי"ג מדות וכן בשמע ישראל אכתי מספקא לן מדלא אמר הכא במה נפק מן ביניהון דקאמר אלא אלו שבנביאים וכתובים ולעיל קאמר בהדיא תפלין ומזוזות שכתבן בספרים תולין בהן והוה ליה לומר כגון אלו ג' שמות שבפרשיות תפלין ומזוזות והן כתובין בס"ת דבשם אחד פשיטא לן דתולין ובאותן ג' שמות מספקא לן והואיל דלא שכיח שישמוט אותן הסופר לכולן בס"ת לא נאריך בזה ואפשר דמהאי טעמא נמי לא קאמר הש"ס כגון אלו הג' שמות:

מזוזה אית תניי תני פתוחה וכו' פתוחה מראשה סתומה פתוחה מסופה פתוחה וכו'. אומר אני בזה הנה ראינו כמה דיויות משתפכין וכמה קולמוסין משתברין במחלוקת הפוסקים בענין פתוחה וסתומה ולכולן נזדמן להם ספר מוטעה וגירסת משובשת מלבד הרמב"ם שהיה לפניו הגירסא הנכונה והאמיתית וכמו שהיא לפנינו בדפוס וויניציאה ומתפרשת כפשטה וכדברי הרמב"ם בלי פקפוק. דהתוס' בפרק הקומץ רבה דף ל"ב ע"א ד"ה והאידנא נהוג עלמא בסתומות וכו' כתבו ועוד בירושלמי פ"ק דמגלה קאמר בהדיא דפתוחה מראשה פתוחה וכו' ושוב העתיקו לדהכא וכתבו והכי איתא התם מזוזה אית תנאי תניי וכו' פתוחה מראשה פתוחה פתוחה מסופה פתוחה וכו' וכתבו ודבר תימא הוא וכן העתיק הרא"ש ז"ל בהלכות קטנות בא' מהלכות מזוזה ותמה והקשה דברי הירושלמי אהדדי ופירשו לפי גירסתם בדוחק גדול וכן העתיק עוד הרא"ש שם לעיל בהל' ס"ת להירושלמי כדי גירסתם אשר היה לפניהם וכתב שם והרמב"ם כתב דפתוחה בסוף השיטה היא פתוחה ולא הפתוחה בתחלת השיטה ואם סיים בסוף השיטה מניח שיטה אחת חלק. וסתומה היא באמצע או בתחלת השיטה וכאשר כתבתי כן נראה עיקר

דהירושלמי הוא עיקר כנגד מסכת סופרים וכו' עכ"ל וכל הבאים אחריהם נשתמשו בהעתקה זו של התוס' והרא"ש ופלפלו ואקוו אקהויי וכולם נתלו בדברי הירושלמי הזה לפי מה שראו בתוס' והרא"ש. והנה לפניך הגירסא נכונה אשר היא לפנינו פתוחה מראשה סתומה וכו' והן הן דברי הרמב"ם בהלכות ס"ת בפ"ח בהלכה ב' פרשה סתומה יש לה שלש צורות. אם גמר באמצע השיטה וכו' ואם לא נשאר מן השיטה כדי להניח הריוח כשיעור וכו' יניח הכל פנוי ויניח מעט ריוח מראש שיטה שניה ויתחיל לכתוב הפרשה סתומה באמצע שיטה שנייה וזו היא כדפרישית בהא דקאמר הכא פתוחה מכאן ומכאן סתומה ואם גמר בסוף השיטה מניח מתקלת שיטה שנייה כשיעור הריוח ומתחיל לכתוב הסתומה מאמצע השיטה וכו' וזהו הא דקאמר הכא ברישא. פתוחה מראשה סתומה ובבא זו היא דלא כמסכת סופרים והעתיק שם הרא"ש איזו היא פתוחה כל שלא התחיל בראש השיטה. והירושלמי הוא העיקר ונמצאו דברי הרמב"ם שרירין וקיימין בנויין על קו האמת וכפי הגי' נכונה אשר לפנינו:

מצא בו דף אחד שלם מציל את כולו וכו'. הכא בעיא דלא איפשיטא היא מה נקרא שלם אם שצריך שלא יהיה בו ג' טעיות או אף כשאין בו ד' נקרא שלם. ובהקומץ רבה דף כט ע"ב גרסינן על הברייתא דתני שלש יתקן ארבע יגנז תנא אם יש בו דף אחת שלימה מצלת את כולה והוא דכתיב ביה רובא דספרא שפור א"ל אביי לרב יוסף אי אית ביה בההיא דף שלש טעיות מאי א"ל הואיל ואתייהיב לתיקוני מיתקן וכ"פ הרמב"ם בהל' ס"ת פ"ז בהל' י"ב ופשוט הוא דהיינו דוקא מעיקרא כדכתבו התוס' שם דאם היה יכול לתקן במה שיחזור ויכתוב דף שלם אמאי יגנז:

אפילו קשירה תמה. יש לפותרו לחומרא שצריך שאפילו הקשירה תהא חמה וכדאהדר ליה רב יוסף לאביי בהקומץ דף ל"ה ע"ב דבעא מיניה מהו למיקטריה וא"ל וקשרתם כתיב שתהא קשירה תמה וכדפירש"י ז"ל בל"א רצועה שלימה ולא קשורה ורב הונא ורב קטינא דלקמיה פליגי והתירו בפעם הראשון וכו'. תו גריס התם מהו למתפריה ועיילי' לתפירה לגאו אמר פוק חזי מאי עמא דבר ופי' רש"י כיון דאין נוהגין כן לא תעשה. והתוס' בשם ר"ת כתבו דמפרש להקל ודעת הרמב"ם בזה נראה כפירש"י להחמיר שכ"כ בסוף פ"ג מהלכות תפלין ואין קושרין אותה ואין תופרין אותה אלא מוציאה וגונזה ולא מחלק בין אם התפירה מבחוץ או מבפנים אלא שהטור וש"ע א"ח בסי' ל"ג מביאין דעת ר"ת וי"א לחלק אם מה שנשאר יש כדי להקיף ממנה הראש וכו' ואפשר דכה"ג הוו ס"ל לרב הונא ורב קטינא גם בקשירה ולכן בפעם ראשון התירו בלי פקפוק מפני שנשארה

בה כשיעור בלי הקשירה וכי אפסק זמן תנינות שרון ליה דלא מן אולפן שלא קיבלו כן מפני שעכשיו לא נשאר כשיעור וע"י הדחק הוא שהתירו:

רבי אומר בתורה מלמעלן שלש ומלמטה טפח. כך הוא שנוי בהקומץ דף ל ע"א שיעור גליון מלמטה טפח מלמעלה שלש אצבעות ובין דף לדף קאמר התם כמלא ריוח רוחב שתי אצבעות והכא דקאמר כמלוא גודל היינו אורך פרק העליון של אגודל שהוא כמלא רוחב ב' אצבעות בקירוב:

ובקלפים לא נתנו חכמים שיעור. זהו גם כן במסכת סופרים ולא הובא בבבלי שם מזה:

שלשה עשר דבר שינו חכמים לתלמי המלך. יש קצת שינוי להא דהכא מהאי ברייתא שהובאה בבבלי פרקין דף ט' בזה דהכא קאמר שכתבו לו זכר ונקוביו בראם והתם קאמר שכתבו זכר ונקבה בראו ולא כתבו בראם ובאמת בנקוביו נמי הוי שפיר שאין כאן במשמע על שני גופין אלא על נקביו קאי ושייך נמי לשון רבים אלא דהתם שפיר מהאי טעמא שלא רצו לשנות ולשקר כדכתבו התוס' גבי זאטוטי הטעם שלא כתבו אצילי. וכן לא קא חשיב הכא שכתבו זאטוטי בני ישראל ב' פעמים כדחשיב התם. אמו של תלמי המלך וכו' והתם קאמר אשתו ובזה לא נ"מ מידי:

אלו שמות שאינן נמחקין וכו' ר' יוסי אומר וכו'. הכי קאמר נמי ר' יוסי בבבלי שבועות דף ל"ה ואמר שמואל אין הלכה כר' יוסי וכן הרמב"ם בריש פ"ו מהל' יסודי התורה מנה ג"כ לשם צבאות בשמות שאינן נמחקין:

הללויה רב ושמואל וכו'. עיין במה שבארתי שם בסוכה מזה בס"ד:

הלכה י

עבר זה ושימש זה וכו'. עיין במה שבארתי בהוריות שם לדעת הרמב"ם בזה ויש לו פנים שדעתו כדעת רש"י ז"ל ביומא:

פר ושעיר של יום. וכו' בהוריות גריס פר ואיל הקריבים היום משל מי והיא יותר נכונה דפר ואיל משל כ"ג באים ואלו שעיר משל ציבור הוא ומ"מ הואיל והגירסא בתוספתא דיומא כך היא וכן כאן וביומא כתובה כן אמרתי ליישב גם לפי גי' זו ועיין לעיל בפ"ק דיומא בהלכה א' מזה:

הלכה יא

הכל קרב בבמה וכו'. כגי' התוספתא שהבאתי בפנים כך הובאה בבבלי זבחים דף קטו ע"ב ועי' לקמן ד"ה שלימין בגופן:

כבר נאמר לי כירק עשב נתתי לכם את כל. ואע"ג דהאי קרא כתיב בתר דויבן נח מזבח לד' וגו' אין מוקדם ומאוחר בתורה וקרא דכתיב ויברך אלהים את נח ואת בניו וגו' והא

דאבתריה נאמר לו מיד בצאתו מן התיבה ועל ברכה זו שברכו והתיר לו הכל ויבן נח מזבח לה' ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו' ויעל עולות במזבח:

מין בגופן בלא הפשט ובלא ניתוח. זהו לפי הגי' דגריס הכא בברייתא דלעיל הכל קרב עולה ואינה טעונה הפשט וניתוח ובבבלי זבחים שם גריס בהאי ברייתא ועולה שהקריבו ישראל במדבר טעונה הפשט וניתוח וכמ"ד דס"ל הכי כדקאמר שם כתנאי והתם בדף קי"ו דמייתי נמי האי פלוגתא דר"א ור"י בן חנינא אם קרבו בני נח שלמים או עולות בלבד ומקשי לר' יוסי בר' חנינא ומשני כדהכא מלבד הא דמקשי הכא מהאי קרא דוישלח את נערי בני ישראל לא מייתי התם ומשום דהאי קרא לא מיירי בבני נח דאע"ג דפרשה ואל משה אמר עלה אל ה' דכתיב האי קרא שם קודם עשרת הדברות נאמרה כדפירש"י בנמוקי חומש מ"מ כבר נכנסו בברית כדכתיבי קראי שם ושוב לא דין בני נח להם והאי תלמודא ס"ל דמ"מ הואיל וקודם מתן תורה הוה איכא למיפרך נמי מהאי קרא ומשני שלימין בגופן וכמ"ד עולה שהקריבו בנ"י במדבר אין טעונה הפשט ונתוח:

תני אמר ר' יהודה כל מה שהצבור מקריב באהל מועד שבמדבר וכו'. בתוספתא מוחלפת השיטה דר"י לחכמים ודחכמים לר"י וכמו שהיא בתוספתא כך היא שנויה הברייתא בזבחים דף קי"ז ור"ש סבירא ליה אף צבור לא הקריבו אלא פסחים וחובות שקבוע להם זמן בלבד והלכך מוקי לה בבבלי להמתני' בפרקין כר"ש דוקא וכעין פסחים קאמר דלדידיה רישא וסיפא דזה הכלל וכו' ניחא והכא דמוקי להרישא דלא כר' יהודה דמפרש ברישא אלא פסחים בלבד כדקאמר כיני מתני' וכו' והסיפא אתיא אף כר' יהודה וכדפרישית בפנים וכן כל הסוגיא לפי גירסא דהכא בהאי ברייתא בפלוגתא דר' יהודה וחכמים וכמבואר הכל בפנים:

הלכה יב

הא כיצד הלילה לחולין וכו'. הכי משני נמי בזבחים דף קכ למ"ד הלילה אינה כשרה בבמה ואליבא דהך דר' אלעזר:

אית תניי תני מנוחה זו שילה וכו'. פלוגתא זו בתוספתא דפ' בתרא דזבחים בשלהי פרקין ומייתי לה נמי בזבחים דף קי"ט והיוצא מזה בארתי במקום אחר:

הדרן עלך פרק מגילה נקראת

פרק ב

הלכה א

הקורא את המגילה למפרע לא יצא. דכתיב ככתבם הכא דריש לה מתיבת ככתבם דמשמע ליה דעל הקריאה קאי ואע"ג דבפסוק הזה לא כתוב אלא עשייה להיות עושים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם מ"מ מדככתבם מיותר היא דהו"ל למכתב להיות עושים וגו' כזמנם בלחוד ש"מ דככתבם על הקריאה קאי ולמעוטי למפרע. ובבבלי ריש פרקין דדריש מה זמנם למפרע לא וכו' ופריך מידי קריאה כתיבה הכא עשייה כתיבה להיות עושים אלא מהכא דכתיב נזכרים ונעשים איתקש זכירה לעשיה מה עשיה למפרע לא וכו'. ולא ניחא ליה למידרש מיתורא דככתבם על הקריאה משום דכבר כתיב נזכרים וכשבאנו אל המקרא הזה אם כן דרשינן הקישא לעשיה ויתורא דככתבם י"ל דלכתב אשורית היא דאתא וכמ"ד לעיל בפרק א' בהלכה ח' וכן התם בפ"ב דסנהדרין דבתחלה היה להם כתב אשורית וכדאמר התם לעיל דף ט' בהדיא דמגילה מ"ט אשורית דכתיב בה ככתבם וכלשונם:

ניחא בקריאת המגילה וכו'. יש לפרש לכל זה ברהיטא אחת וכלומר דמכיון דדרשת יתורא דככתבם דלקריאה היא דאתא א"כ שפיר נפקא לן הכל בין בקריאת הפסוקים בין בקריאת הפרשיות דלא יקרא אלא כסדר הכתיבה דככתבם בעינן אבל בהלל מהיכא נפקא לן אי משום דכתיב ממזרח שמש עד מבואו וגו' אימא לך לפסוקים בלבד הוא דאתא ומה את ש"מ מזה דגם הפרשיות צריך שיאמר כסדר דילמא אין סדר לפרשיות ואי נימא דבאמת הוא כן וקאמר ר' אבון דלא היא דאף היא נאמרה בפרשיותיה על הסדר מלשעבר עד לעתיד לבא וא"כ קרא דממזרח שמש קפיד ג"כ על הפרשיות הואיל וכסדר נאמרו ואפשר לומר כזה גם לענין דדריש התם הלל מנלן רבה אמר ממזרח שמש וגו' רב יוסף אמר זה היום עשה ה' רב אויא אמר יהי שם ה' מבורך רב נחמן בר יצחק ואיתימא רב אחא בר יעקב מהכא מעתה ועד עולם. דלכאורה יש לדייק אמאי לא גריס מהכא בכולהו כ"א בהאי דרשה דרב נחמן בר יצחק הא אינך נמי דרשו כל חד וחד ממקרא אחר אלא משום דלכלהו אית להו האי פירכא אימא קרא לפסוקים בלחוד הוא דקפיד ומנלן דגם לסדר הפרשיות הוא כן הלכך קאמר מהכא כלומר מהכא הוא דנפק לן שפיר גם לסדר הפרשיות דלמפרע לא דכתיב מעתה ועד עולם הללויה שצריך שיהא ההלל והשבח לפי סדר הזמן העבר עבר קודם ואח"כ ההווה והעתיד ומעתה נמי נפקא לן דעל סדר הפרשיות ג"כ הוא דקפיד שהן כפי סדר הזמן:

הדא הוא דתני מה בין ספרים למגילת אסתר וכו'. אע"ג דבמתני' נמי תנינן הכי לקמן עד שתהא כתובה אשורית וכו' ניחא ליה למיפרך מהאי ברייתא דקתני בהדיא דאינה נכתבת אלא אשורית והאי ברייתא הובאה בבבלי פרק כל כתבי דף קטו דאמר רב אשי תניא אין בין ספרים למגלה וכו' ועיין לקמן ד"ה ר' אבהו בשם ר' אלעזר מה שיתבאר מענין זה בס"ד:

תפתר שהיתה כתובה גיגנטון. לשון יוני הוא בדבר שחציו כך וחציו כך וכדפרישית בפנים. ודמיא להא דאמרינן בבבלי פרקין דף יח ע"ב גבי השמיט בה סופר וכו' ל"ק הא בכולה הא במקצתה. ולמסקנא לא צריכין להאי שנויא דחוקא בפירושא דסיפא דמתניתין אלא אף על פי שכתובה כולה אשורית והלועז שמעה כך יצא וכדר' שמואל דלקמן היתה כתובה כהלכתה וכו' והכי מסיק לה בבבלי שם ע"א אף על גב דלא ידע מאי קאמר וכו' וכדפרישית במתני' רבי אבהו בשם ר' אלעזר יודע אשורית ויודע לעז וכו'. לפי גירסת הספרים אשר לפנינו בדפוס ווניציאה שפיר מתפרשת השמועה כפשטה והכי קיימא לדינא דביודע אשורית ולעז פשיטא ליה לר' אבהו דלעצמו יוצא או בזה או בזה וכי קא מיבעיא ליה להוציא אחרים מהו ופשיט ליה יבא כהדא וכו' וכדפרישית בפנים דמכיון שיודע בשניהן מחויב בדבר קרינן ביה שהרי לעצמו פשיטא לן דיוצא הוא אף בלע"ז מאחר שהוא יודע גם בלה"ק כמו שהמגילה כתובה היא א"נ אם היא כתובה בלע"ז שמבין בה יוצא בלע"ז אע"פ שהוא מכיר ג"כ בלשון הקודש וכך נראה מדברי הרמב"ם שאביא לקמן. והר"ן ז"ל כתב במתני' אבל קוראין אותה ללועזים בלעז פירש"י ז"ל שיודעים לשון אחר שאינו לשון הקדש מכלל דס"ל ז"ל שיודעין לשון הקדש כיון שהוא יודע לועז ג"כ יוצא ידי חובתו בלע"ז וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל ור"ל מדכתב הרמב"ם בפ"ב ממגילה בהלכה ד' היתה כתובה תרגום או בלשון אחרת מלשונות הגוים לא יצא ידי חובתו בקריאתה אלא המכיר אותו הלשון בלבד והוא שתהיה כתובה בכתב אותו הלשון משמע מדכתב סתם אלא המכיר אותו הלשון שזה הוא אפילו הוא במכיר ג"כ לה"ק יוצא בלע"ז מאחר שהוא מבין בזה הלשון לע"ז שהמגלה כתובה בו וכדמשמע נמי ממה שפירש"י ז"ל וכתב הר"ן עוד והקשה הרמב"ן ז"ל דכיון דכל לשון אינו כשר לכתוב במגילה ואפי' לדברי האומר ספרים נכתבין בכל לשון כדאיתא בפ"ק בגמרא אמאי מכשירין ביה מפני שיודע בו יקרא בלשון הקודש לפיכך פירש הוא ז"ל ללועזים היינו שאינן יודעים בלשון הקדש וכו' אבל יודע אשורית אינו יוצא לעולם אלא באשורית וכו' והכי משמע בירושלמי דאמרי' התם ר' אבהו בשם רבי אלעזר יודע אשורית ויודע לעז מהו שיוציא את האחרים בלע"ז יבא כהדא כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא

את הרבים ידי חובתן כלומר כשם שמי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם כך זה כיון שלעצמו אינו מוציא בלעז כיון שהוא יודע לשון הקודש אינו מוציא כמו כן ללועזות אלו דבריו ז"ל ולענין קושיתו ז"ל לא קשיא לי מידי משום דכיון דמתני' רבנן היא דאמרי שהספרים נכתבים בכל לשון וכדמסקינן הכי בגמרא ומגילה נמי הכי דינא אי לאו מיעוטא דככתבם וכלשונם כדאיתא בפ"ק בגמרא סברא הוא דלא אתא אלא למעט שאר לשונות כשאינו מכיר בהם הא במכיר כשרים וכו' ור' אבהו בשם ר"א דאמר בירושלמי דיודע אשורית ויודע לעז אינו מוציא ידי אחרים בלעז אפשר דכר"ג ס"ל אבל לרבנן מוציא ולישנא דמתני' נמי הכי דייק דקתני אבל קורין אותה ללועזות בלע"ז ולא קתני אבל קורין הלעוזות בלע"ז זהו דעתי במשנתנו אבל יש לחוש לדברי הרמב"ן ז"ל מדאיפסקא הנכתא בספרים כר"ג ואפשר נמי דבמגלה נקטינן כוותיה עד כאן תוכן דברי הר"ן בזה והאריך שם בפלפול ואין אנו צריכין לכל זה דרואין אנו דלכל אלו גדולי האחרונים ז"ל להרמב"ן ולהרשב"א מביאו הה"א שם ולהר"ן לכולם היה להם ירושלמי בגי' אחרת ובנוסחא נשתנית מהנוסחא והגי' אשר לפנינו וכבר זכרתי מזה במסכתא זו בכמה מקומות ובשארי מסכתות במקומות הרבה בחיבורי על כל הש"ס הזה שעין בעין נראה שלפני הרמב"ם היתה הגי' והנוסחא הנכונה כמו שהיא לפנינו בדפוס. והרי גם בכאן תראה שנוסחא מהופכת וחסירה נזדמנה להן לכל אלו גדולי המפרשים בהאי דר' אבהו בשם ר' אלעזר שבנוסחא שלפנינו מבואר בהדיא דביודע שניהן לעז ולה"ק פשיטא ליה שיוצא לעצמו או בזה או בזה ולהוציא אחרים היא דמיבעי ליה והשתא הפשיטות מהאי דכל שאינו חייב בדבר וכו' על כרחך דא"א לפרש בענין אחר אלא דפשיט ליה דמכיון שיכול הוא להוציא עצמו באחד משניהן מחויב בדבר קרינן ביה ויכול הוא להוציא אחרים באותו לעז וה"ז להיפך מדעת הרמב"ן ומפירושו לפי הנסחא שהביא דחסר בה מה דהוה פשיטא ליה לר' אבהו ולא היה לפניו כ"א הבעיא דבעי ומה דפשט ליה ולפיכך פירש בהיפך והגי' הנכונה שלפנינו כל משמעותה כדעת רש"י והרמב"ם וכן כסברת הר"ן אלא שהוא ז"ל כתב זה מסברת עצמו והרי מבואר לפניך בהדיא כן ותי לא מידי בזה. ובענין קושית בעל המאור ז"ל על הרי"ף ז"ל במה שלא הביא הא דרב ושמואל לעז יוני לכל כשר ומה שהשיב הרמב"ן ז"ל על זה והביא הר"ן לקמן בגמרא לפלפל אם ר"ג מודה לחכמים במגלה או לא והאריך בזה והיה לנו להשיב גם בזה דהא רב אשי דבתראה הוא ומייתי להאי ברייתא בפרק כל כתבי שזכרתי לעיל ד"ה הדא הוא דתני ולא הובא שם אלא אשורית ולא הוזכר יונית כלל אבל כבר כתב הר"ן

שם לבסוף שעכשיו אין אנו יודעין מהו לעז יוני וכבר כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' ס"ת שכבר נשתכח יוני מן העולם ונשתבש ונאבד ומעתה אין לנו להאריך בזה:

הלכה ב

ומי גדול בחכמה או בשנים. כבר כתבתי בשביעית שם לטעמא שלא הובאה בבבלי מזה גבי מה ששמעו מאמתא דבי רבי לא בכאן ולא בר"ה משום שהיה זה מבואר להם מהאי דר' אמי המוזכר בפרק יש נוחלין דף ק"ך בישיבה הלך אחר החכמה ובמסיבה הלך אחר הזקנה וה"ה לכל כיוצא בזה וההיא דהכא בימי רבי הוה ולא מייתי התם מה ששמעו מאמתא דבי רבי אלא מה שלא שמעו כן מדורות של אחריו מפי אחר:

הלכה כר' מנא. ובבבלי פרקין דף יח מסיק דלמאי דגריס דרב הוא דאמר אין הלכה כר' מנא הוא העיקר וא"כ הלכתא כרב באיסורי כדכתבו התוס' שם וכן דעת גדולי הפוסקים הרי"ף והרמב"ם גבי ק"ש שאינו חוזר אלא למקום שפסק אלא דבתפלה החמירו וכדאמר בברכות דף כב בתפלה דכ"ע חוזר לראש. ובברכות שם בארתי מענין זה וכן בההיא דתקיעות דלקמן דהר"ן מעתיק בזה בפשיטות בסוף מסכת ר"ה בדין היה זה צריך פשוטה ראשונה וכו' ומביאו הב"י בסי' תקפ"ח ואמרתי דזה נלמד ג"כ מדאמר התם אפסקי תקיעתא מהדדי לא מפסקינן משמע דכל היכא דלא בעינן לאפסוקי תקיעתא וכגון זה היה צריך לפשוטה שלפניה וכו' מסתברא שתקיעה אחת מוציאה ידי שניהן:

חזור לך דלא כוונית. אם מנשה זה היה הקורא כדמשמע מדקאמר ליה חזור לך הוה קשה דהא תנינן קראה מתנמנם יצא וראיתי במרדכי שהביא לזה וכתב ואיכא למימר דלא פליג אמתני' דאם קראה מתנמנם מאחר שהוציאה בפיו יצא אבל אם שמעה מתנמנם לא יצא ע"כ ולפ"ז צ"ל דהא דא"ל חזור לך היינו שתקרא בעצמך הפסוקים ששמעת במתנמנם משום דלא כוונית בהן לשמען מפי הקורא:

הדא אמרה שמותר בעשיית מלאכה. ודחי לה דנאמר בי"ד בכרכים וכדפרישית והרא"ש ז"ל הביא לזה בפרקין ולא העתיק הדחיה דדחי לה הש"ס. והר"ן ז"ל העתיק והגירסא לפניו הדא אמרה שהוא מותר בעשיית מלאכה נמי בי"ד בכרכים ופירשה על ט"ו שחל בשבת שקורין הכרכים בי"ד שאפי' נימא דפורים אסור בעשיית מלאכה הכרכים מותרין כשקורין בי"ד שלא נאסר פורים בעשיית מלאכה למאן דאית ליה בפ"ק אלא בזמנו ואעפ"י שי"ד זמן קריאה לכל היא וא"צ לומר לבני כפרים המקדימין שהן מותרים במלאכה והא דנקט בירושלמי בני הכרכין הקוראין בי"ד לרבותא נקטיה אעפ"י שהוא זמן קריאה לכל עכ"ל ומלבד שזה דוחק אלא דקשיא מאי הדא אמרה דקאמר מהיכן שמעינן להא דלמא להאי מ"ד דאית ליה אסור בעשיית מלאכה מפרש להמתניתין

דמיירי בבן עיר הקורא בכרך בי"ד כדפרישית לפי הגירסא שלפנינו א"נ בבן כרך שהלך לעיר וכו'. ומפני שדבר זה תלוי בהפירושים השונים במתני' דלקמן וכן להא דמשני ודחי להאי הדא אמרה וכו' דנאמר בי"ד בכרכים הוה קשיא הא קאי כאן לא תתגודדו למאן דפסק כאביי דבעיר אחת איכא לעולם לא תתגודדו וכמו שזכרתי מזה בריש מכלתין ויתבאר מזה הכל לקמן בהלכה ג' בס"ד:

רבי יוחנן הוה קרי כולה יהודים. זהו כדנהגינן האידנא. ובמרדכי הביא הגירסא הוה קרי כולה יהודיים. וזה ודאי ט"ס הוא דלמה יקרא כן במקום שכתוב יהודים:

קל הקילו בתפירתה וכו'. זהו כעין הא דרב בבבלי דף י"ט אגרת שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשרה. ובודאי הכא נמי בגידין קאמר דהא בעינן נמי שתהא דומה במקצת כספר:

הלכה ג

אמר ר' יוסי אוף כאן בעתיד להשתקע עמהן. כדפרישית דר' יוסי מתרץ הרישא דמתני' ג"כ כעין הסיפא דמתני' וכל אחד ואחד לפי ענינו דברישא בבן עיר שהלך לכרך הדבר תלוי בשעתיד להשתקע עמהן והיינו בזמן קריאתם שהוא ליל ט"ו וסיפא בן כרך שהלך לעיר בשעתיד להשתקע עמהן בזמן קריאתם שהוא ליל י"ד והאי שעתיד להשתקע היינו שדעתו היה בתחלה לכך אע"פ שאח"כ לא נתקיימה מחשבתו ודעתו שבתחלה והכל כמבואר בפנים. והרי דברי ר' יוסי דהכא מתפרשין ממש כדברי רבא דהתם בדף יט ע"א בענין פירושא דמתני' לפי פירש"י ז"ל והסכימו כל המפרשים לפירושו וכן פירשו מפרשי הרמב"ם ז"ל לדעתו במ"ש בפ"א ממגילה בהלכה י' בן עיר שהלך לכרך וכו' אם היה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה ונתעכב ולא חזר קורא כמקומו וכו' היינו בזמן קריאת המקום שהוא בו עתה לא זמן המקום שיצא משם כן פי' הה"מ וכן הכ"מ אחר שהאריך בזה הסכים לפי' הה"מ בדעת הרמב"ם ושדעתו כפירש"י דמה דקאמר רבא שם לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי י"ד וכו' דהאי בלילי י"ד לא קאי אלא אסיפא בן כרך שהלך לעיר אם היה בדעתו לחזור בזמן קריאת העיר שהוא לילי י"ד שאז קורא כמקומו בליל ט"ו ואינו צריך לקרות עמהן בליל י"ד ואם לאו קורא עמהן בי"ד ובריש בבן עיר שהלך לכרך הדבר תלוי אם היה בדעתו לחזור בליל ט"ו שהוא זמן קריאת הכרך והא דנקט רבא דבריו אסיפא וללמוד פירושא דרישא מהסיפא כל חד וחד לפי ענינו ולא נקט' איפכא לפרושי בתחלה הרישא ולמימר לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי ט"ו והיינו למדין ופירושא דהסיפא מהרישא דבבן כרך שהלך לעיר הדבר תלוי אם היה דעתו לחזור בלילי י"ד וכו' כבר תירץ הר"ן לזה שפי' לדברי הרי"ף ז"ל ג"כ כפירש"י וכמה

שבארתי להמתני' בפנים וכתב מה שפירשו בן כרך שהלך לעיר תחלה היינו משום דבהאי קרא דיליף רבא מיניה מפורש דפרוז בן יומו נקרא פרוז. וזהו חלוקה דהסיפא ומינה גמרינן למוקף דג"כ מוקף בן יומו קרוי מוקף וזהו חלוקה דהרישא כתבתי את כל זה ואם שמבואר בכתובים בדברי מפרשי הקדמונים להאי סוגיא דהבבלי משום שלא ראיתי לשום אחד מהן שהביא ראיה לפירוש זה לדברי הרמב"ם וכפירש"י שמבואר הכא כפירושם וכדעתם ז"ל שהרי ר' יוסי קאמר הכא ליישב כולא מתני' ולא למחוק רישא דמתני' מינה כדעת ר' יודן דקאמר לית כאן בן עיר וכו' וקאמר אוף כאן וכו' דגם רישא זו ניחא הוא ומפרש לה בעתיד להשתקע עמהן וכלומר דכולא מתני' מיירי בכה"ג דהא בעינן לפרש להני תרי בבות דרישא ודסיפא בחדא מחתא ולא למימר הא כדאיתא והא כדאיתא והיינו דרישא בן עיר וכו' מיירי בעתיד להתעכב עמהן. וסיפא בן כרך וכו' כפשטא מתפרשא שהלך לעיר בי"ד והוא שם וכדפרישית לפי הס"ד דהא קשה ניחא בן כרך וכו' דהא ודאי לאו מילתא הוא דלא אמרינן בכולי הש"ס הא כדאיתא והא כדאיתא אלא היכא דא"א לאוקמי בענין אחר משום איזה קושיא וכיוצא בזה אבל היכא דמצינן לאוקמי לכולא מתני' בחדא מחתא וכדהכא למה לא נוקי לכולה הכי ודבר זה א"צ לפנים. ובהיות כן דר' יוסי אתא לפרושי לכולא מתני' בעתיד להשתקע עמהן שמעינן בהדיא מדקאמר עמהן דהכוונה בזה עמהן עם המקום שדעתו היה להשתקע ולהתעכב שם בזמן קריאתם וא"כ אי אתה יכול לפרש בענין אחר אלא דברישא בן עיר שהלך לכרך דעתו היה בתחלה להתעכב עמהן בזמן קריאתם בליל ט"ו וסיפא בן כרך שהלך לעיר דעתו היה להתעכב עמהן בזמן קריאתם בליל י"ד והשתא מילתא דרבא דבעי לפרושי מילתא דסיפא ומינה לגמור גם לרישא וכטעם הנזכר לעיל ה"ק בן כרך שהלך לעיר דתנינן אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי י"ד וכו' ובבן עיר שהלך לכרך דוקא בעתיד לחזור בליל ט"ו וכו' וזהו ממש כפי' רש"י והרמב"ם בפירושה דמילתא דרבא ומסתייעא לפירושא הך דר' יוסי דהכא שהן כדברי רבא והכל לפי פירושם ז"ל. הארכתי בזה מפני שראיתי להרא"ש ז"ל שכתב ליישב מילתא דרבא ' אכולה מתני' ובענין אחר ומפני שיש לי עוד דבר שנתחדש לי ונלמד מכאן בענין דלא תתגודדו ובישוב דרבי רמב"ם בזה שפסק כאביי דיבמות בהל' ע"ז בפי"ב בהלכה י"ד ודלא כרבא דהתם וזכרתי מזה בריש מכלתין ויעדתי מקום לזה כאן בהלכה זו והנני הנני מבאר לך בביאור היטב הדק. ובתחלה ראיתי להעתיק דברי הרא"ש. דכאן ומה דאיכא למידק בדבריו וביותר מהצריך לענינא דלא תתגודדו וז"ל הרא"ש אחר שהביא לפירש"י בהא דרבא כתב. ולא רצה לפרש מלתיה דרבא (ר"ל בלילי י"ד דקאמר) גם אבן עיר

שהלך לכרך דלא מסתבר למימר שאם ישנו בכרך ביום י"ד שחלה עליו קריאת מוקפין וישאר שם יום ט"ו ויקרא הוא עמהן או אף אם יחזור לעירו יקרא בט"ו כיון דעדיין לא הגיע זמן קריאת מוקפין למה תחול עליו חובת קריאתו זהו סברת רש"י מיהו לישנא דהש"ס משמע דרבא קאי אכולה מתני וכן מוכח בירושלמי ויש ליישב דברי רבא אכולה מתני' דכמו שמועיל לבן כרך להיות כבן עיר כשעמד שם ליל י"ד ומקצת היום ההוא זמן קריאתה של בני העיר וחלה עליו חובת קריאתו כמו כן מועיל לבן עיר שהלך לכרך ועמד שם עד מקצת יום י"ד כיון שבזמן חיוב קריאת בני מקומו אינו עמהם נסתלק מעליו חובת קריאת אנשי מקומו ונכלל עם בני כרך להתחייב בזמן קריאתו וקרינן ביה מוקף בן יומו כיון שהוא בכרך בזמן קריאת בני עירו ונסתלק מעליו חובת מקומו הקוראים ביום י"ד וקרינן ביה מוקף בן יומו ואף אם יחזור לעירו יקרא ביום ט"ו עכ"ל הרא"ש בזה הנה מה שכתב ז"ל וכן מוכח בירושלמי אפשר שכוונתו היתה בענין פירוש לכולה מתני' דכמו ר' יוסי דהכא בא לישב אף להרישא דהמתני' בן עיר וכו' כך היה נראה לו ז"ל לישב מלתא דרבא בהא דקאמר בדעתו לחזור בלילי י"ד תליא מילתא דקאי נמי ארישא דמתני' ולא כפירש"י דבלילי י"ד לא קאי אלא אבן כרך שהלך לעיר ובבן עיר שהלך לכרך בדעתו לחזור בלילי ט"ו תליא מילתא אבל בעיקרא דמילתא בפירושא דידיה דבלילי י"ד דקאמר רבא אכולה מתני' קאי ואף ארישא בזה ודאי אי אכשר להשוות מילתיה דרבא דהתם כהאי מילתא דר' יוסי דהכא דהא בעתיד להשתקע ולהתעכב עמהן קאמר וכדייקינן לעיל דעמהן עם זמן קריאתן של המקום אשר הוא עתה שם משמע וע"כ לא מיתפרשא אלא כפרש"י והרמב"ם דברישא בן עיר שהלך לכרך דעתו היה להתעכב עמהן בזמן קריאתן שהוא ט"ו ובסיפא בן כרך שהלך לעיר דעתו היה להתעכב עמהן בזמן קריאתם שהוא ביום י"ד והיינו פירושא דואם לאו דהמתני' דאם לא היה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאת המקום אשר הוא עתה שם אלא דעתו היה להתעכב עמהן קורא עמהן ובין ברישא ובין בסיפא הכי מיתפרשא. ודבר זה נראה בהשקפה הראשונה באין צורך להעמיק ולהאריך כלל. וכ"כ הרמב"ן ז"ל להוכיח מכאן כדברי הרי"ף ז"ל דבדעתו לחזור תליא מילתא ובהא דרבא כפרש"י ז"ל וע"ש במה שפירש לדברי המקשה ניחא וכו' וכמה דפרישית בפנים עולה כמשמעה וכפשטה. אך מה שנראה לי דאיכא נ"מ גדולה לדינא בין פרש"י ובין פי' הרא"ש ובענין היוצא מביניהם זהו דצריכין אנחנו לבאר כאן והיינו בענינא דלא תתגודדו דתליא בפלוגתא דאביי ורבא ביבמות דף י"ד והוזכר בדברינו ריש מכלתין דהרי לפרש"י מילתיה דרבא קיימא בין לדידיה ובין לאביי במה דפליגי שם בלא תתגודדו דלאביי שני ב"ד בעיר אחת איכא משום לא תתגודדו ולרבא

לית ביה לא תתגודדו אלא בב"ד בעיר אחת פלג מורין כב"ש ופלג מורין כב"ה והשתא אם אנו מפרשין כפרש"י דבבן העיר שהלך לכרך הדבר תלוי באם דעתו לחזור בליל ט"ו דאז קורא כמקומו בלילי י"ד אפי' באותו כרך עצמו אין כאן משום לא תתגודדו אפי' לאביי דלא הויא כב' ב"ד בעיר אחת משום דדעתו לחזור מיהת למקומו אח"כ שהרי לא יתעכב שם לעולם וכסברת הר"ן לעיל ריש מכלתין גבי הכפרים שכתב שם ויש לשאול האיך מתירין לספרים להקדים קרי כאן לא תתגודדו הניחא לרבא וכו' דאנשי העיר ואנשי כפר כ"א כב"ד לעצמו אבל לאביי דאמר אפי' בשני ב"ד בעיר אחת איכא משום אגודות אגודות היכי שרינן ותירץ דה"נ כשני ב"ד בשתי עיירות מיקרו שהרי בני הכפרים מצויינין לעצמו ודעתו לחזור וכו' והבאתי מזה ומחי' התוס' ביבמות בענין זה לעיל ריש מכלתין ע"ש ולפ"ז ג"כ בנידון דאיירינן הכא שפיר הויא נמי לאביי שהרי עכ"פ עתיד זה הבן העיר לחזור אח"כ למקומו והויא כשני ב"ד בשתי עיירות וליכא משום לא תתגודדו לכ"ע אלא לפי פירוש הרא"ש והנמשך מסברתו דכשהוא ביום חובת זמן קריאתו בכרך אז נסתלק מעליו חובת זמן בני עירו והרי הוא כא' מבני כרך א"כ אף אם יחזור למקומו ביום י"ד צריך הוא לקרות כמקומו בט"ו כבן כרך וכמ"ש הוא ז"ל בעצמו כן הרי לאביי איכא הכא משום לא תתגודדו וע"כ דנאמר דלפי פי' הרא"ש הך מלתא דרבא לא קיימא אלא אליבא דידיה גופיה כהאי דלא תתגודדו דזה הויא כשני ב"ד בעיר אחת וליכא משום אגודות דזה הבן עיר שנעשה עכשיו כבן כרך וקורא בעיר בט"ו כב"ד בפני עצמו דמי ואחר שנדע הנ"מ זו בין אלו הפירושים וברורה היא באין ספק נדעה נרדפה לבקש מקור מוצא הדין דהאי לא תתגודדו ולמצוא ישוב לדעת הרמב"ם בפרק י"ב מהל' ע"ז דכתב כאביי בזה ולא כרבא וכנזכר לעיל ואם יש לך דרך ישכון אור לסיוע לדעתו ז"ל. והנה מ"ש הכ"מ שם בזה דשמא יש לומר דלא אמרו הלכה כרבא אלא היכא דפליגי אליבא דנפשייהו ולא היכא דפליגי אליבא דמ"ד דברים אלו אינן מתקיימין כלל ובפרטות לדעת הרמב"ם ולחלק אליביה כן וכבר כתבתי בחיבורי על סדר נזיקין בפ' המפקיד בהלכה ד' ד"ה ר' אבהו בשם ר' יוחנן וכו' בשם מהרי"ק בשורש קל"ז דהאי כללא דהלכתא כרבא לגבי דאביי אפי' היכא דפליגי לאו משמיה דנפשייהו וכן בריש פ' השואל הבאתי מדברי התוס' בפ' שור שנגח דף נ"ד ד"ה או מיבעי ליה לחלק וכו' דגם מדבריהם נראה כדעת מהרי"ק ועוד הרי הרמב"ם גופיה בריש פ"ז מהל' שאלה ופקדון פסק כרבא אמר רב נחמן לדברי חכמים שם ואין להאריך בזה דמוכרח מכמה וכמה מקומות דלדעת הרמב"ם האי כללא קאי אף במקום דפליגי אליבא דתנאי ואמוראי. ומה שהיה נראה לנו בתחלה בענין זה דממקומו יש להכריח דאין כאן פלוגתא בין אביי ורבא

אלא לפי הס"ד דהתם ולא לפי המסקנא דהרי ביבמות שם שקיל וטרי מעיקרא אי עשו ב"ש כדבריהם או לא ופליגי רב ושמואל בזה ולרב לא עשו והדר פריך למ"ד עשו קרי כאן לא תתגודדו אמר אביי כי אמרינן לא תתגודדו וכו' א"ל רבא והא ב"ש וב"ה כב' ב"ד בעיר אחת דמי אלא אמר רבא כי אמרינן לא תתגודדו וכו' הרי דכל העיקר שקלא וטריא דאביי ורבא אינו אלא אם אמרינן עשו אבל לרב דהלכתא כוותיה באיסורי וכגון הכא דאיכא נ"מ נמי לדינא בענין לא תתגודדו לא פליגי אביי ורבא כלל בפירושא דלא תתגודדו אלא דכ"ע סברי דאזלינן בתר סברא ובתר טעמא דלא הויא אלא משום שלא ירבה המחלוקת בישראל ואם השני ב"ד בעיר אחת הן ודאי דבר זה גורם למחלוקת וא"כ אליבא דרב אף רבא מודה לאביי ועוד דבר מן דין קאמר התם לבסוף להכריע כמ"ד לא עשו ודחי לה הש"ס לא לעולם עשו דמודעי להו ופרשי ה"נ מסתברא וכו' וכתבו התוס' שם דלגירסת ר"ת אתיא הך הוכחה דמודעי להו אפי' למ"ד לא עשו ע"ש. וא"כ לפי גי' זו נתחזקה סברת רב בענין היוצא מזה לדינא ול"פ אביי ורבא כלל אליביה וכנזכר ולק"מ. ומ"מ אוסיף בזה דמכאן נמי קצת הוכחה דאביי ורבא ל"פ שם לדינא כ"א לפירושא במ"ד עשו ולא קיימא לפי המסקנא דהתם דהא מיהת כאן איכא למידק אמאי לא קאמר רבא מילתיה ארישא בתחלה ואף שהבאתי לעיל קצת ישוב לזה בשם הר"ן מ"מ אכתי איכא למידק דלמה היה לו לרבא לנקוטי מילתיה במה שיש לו ב' פנים לפרשו דהשתא איכא לפרושי למילתיה כסברת רש"י ואיכא נמי לפרושי כסברת הרא"ש כנזכר והוה ליה למימר בהדיא רישא בדעתו לחזור בליל ט"ו וסיפא בדעתו לחזור בלילי י"ד זה לפירש"י ולפי' הרא"ש איפכא דה"ל לפרש דבריו מתני' בדעתו לחזור בלילי י"ד ובין הרישא ובין הסיפא ולא יתן מקום לטעות דהרי יש פנים לכאן ולכאן אלא דשמעינן מיהת מכאן דרבא לא רצה להאריך בדבריו משום דליכא למיטעי ולפרש דבריו בענין אחר אלא כפי פרש"י וסברתו דאי לאו הכי קרי כאן לא תתגודדו והרי מכאן ראיה דלא פליג אדאביי לדינא אלא בפירושא דמילתא להאי מ"ד התם דס"ל עשו הוא דפליגי וכדלעיל ולא לפי המסקנא ולדינא. ודע דבהאי תלמודא גריס לענינא דלא תתגודדו לעיל בפרק מקום שנהגו בהלכה א' ופריך שם נמי הרי פורים הרי אלו קורים בי"ד ואלו קורים בט"ו א"ל מי שסידר את המשנה סמכה למקרא משפחה ומשפחה וגו' וכלומר רמז מן המקרא מצאו כשם שאלו ב' זמנים מפורשים בכתוב הן כך יש לנו לרבות לזמן הכפרים הנשנה במשנה וכדדרשו הכי נמי לעיל בסוף הלכה א' בפ"א וכבר נתבאר לעיל בהלכה ב' דהאי תלמודא ס"ל דכפרים קורין בעריהן ויום הכניסה בבית הכנסת שלהן הוא לקרות בתורה ולפיכך בעינן עשרה וע"ש:

ייבא כהדא כל שאינו חייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן. בריש מכלתין הבאתי דבענין שלמדו התוס' דפ"ט דיבמות מכאן וכן הר"ן ז"ל דא' מבני העיר א"י להוציא לבני הכפרים ידי חובתן בזמן קריאתם משום שאינו מחויב בדבר ביום זה והקשיתי על זה מדברי התוס' בעצמן בפרק שלשה שאכלו דף מח גבי הא דא"ר יוחנן התם להוציא את הרבים ידי חובתן אינו מוציא עד יאכל כזית דגן והקשו הא כזית מדרבנן והיכי מפיק בר חיובא מדרבנן לבר חיובא מדאורייתא והא אמרינן דקטן שהגיע לחינוך אינו יכול להוציא לבר חיובא מדאורייתא ותירצו דשאני הכא בגדול דאע"ג דהשתא לאו בר חיובא מדאורייתא הוא מ"מ בר חיובא קרינן ביה וכו'. ובסוף דבריהם העלו דאפי' לא אכל גדול כלל מפיק הוא לבר חיובא דאורייתא מטעמא דכל ישראל ערבים זה בזה ולפ"ז קשיא אמאי לא נימא נמי הכא כן דהא מיהת האי בן עיר בר חיובא ביומא הוא ואי במידי דאורייתא כדהתם אמרינן דמטעמא דכל ישראל ערבין זה בזה מפיק הוא לאחרים מכ"ש דנימא הכי במידי דרבנן כמגילה וכיוצא בה. ועל האי תלמודא לק"מ דלשיטתיה אזיל דס"ל להאי ש"ס דכזית דגן מדאורייתא הוא וכמה שמבואר שם לדיעות המחלוקת בזה וכן ס"ל נמי דנשים חייבות בברכת המזון מדאורייתא דהא בהא תליא כמו שביארתי שם הכל. וא"כ לא צריכין לטעמא שכתבו התוס' שם גבי כזית דגן משום ערבות דהא השתא איהו גופיה נמי בר חיובא מדאוריי' הויא אבל לדעת התוס' קשיא דפסקו כזית מדרבנן בעלמא הוא וכרבינא דפ"ב דהתם ועל כרחך דאתינן להאי טעמא דערבות מכח האי קושיא היכי אתי דרבנן וכו' וא"כ אמאי לא נימא נמי גם במקרא מגלה כן דהא מיהת בר חיובא ביומא הוא ומטעם דערבות מצי מפיק להני דבני חיובא בהאי יומא נינהו. והנה בענין קושיא זו מההיא דכזית דגן הוה מצינן לתרוצי דאכתי לא דמיא דשאני התם דהא אי בעי אכיל כדי שביעה ומצי בהאי שעתא לבא לידי חיובא דאורייתא משא"כ כאן במגלה לא מצי לבא לידי חיוב בהאי יומא כלל וכלל. אלא דאי קשיא מהאי דקידוש קשיא דאמרינן בפ"ד דברכות מתפלל אדם של שבת בע"ש מבע"י ואומר קדושה על הכוס והיכי מצי נפיק בקידושא דהאי שעתא הא לא מצי לבוא לידי חיוב השתא אלא כשיגיע זמן קידוש. וא"כ ה"נ נימא במגלה כן וכיוצא בזה מביא המרדכי בפרקין גבי הא דנשאל ה"ר טוביא מווינא האיך סומא פוטר בני ביתו בקידוש הא איהו לא מחייב אלא מדרבנן והיכי אתי דרבנן ומפיק לבני חיובא מדאורייתא והשיב דכוותה אשכחן גבי קידוש גופיה דאמרינן פ' תפלת השחר מתפלל אדם של שבת וכו' כדלעיל ועל הראיה מההיא דכזית דגן כתב דלאו ראיה הוא דהתם יכול הוא להביא עצמו לידי חיובא דאורייתא כי אכל כדי שביעה וכדאמרן אבל ההיא ראיה מקידוש ראיה היא

דאמרינן שרשאי לומר על הכוס מבעוד יום אע"פ שאין בידו להביא עצמו לכלל חיובא דאורייתא באותן שעות דהוה ליה לגבי יציאת ידי קידוש כמקדש באמצע השבוע לשם שבת זהו תוכן דבריו שם והדרינן השתא לקושיין אמאי לא נימא גם במגלה כן דהא גבי קידוש אמרינן דאפילו לעצמו מוציא שלא בשעת החיוב ומשום דהא מיהת אתי לכלל חיוב בשעתה ומכל שכן דנימא כאן לענין להוציא אחרים דיכול הוא להוציא מכיון דאיהו בר חיובא ביומיה ולא עוד אלא דאפשר לדין דבדיעבד איהו גופיה נפיק נמי בקריאת המגלה מקודם כמו בההיא דקידוש ונהי דבאיהו גופיה אין ראיה מוכרחת כל כך מקידוש דהתם מקדים לקידוש בהאי יומא מכל מקום לענין להוציא אחרים דבני חיובא היום נינהו ראיה היא מהאי דקידוש וכסברת המרדכי שזכרנו:

הלכה ד

מאן דאמר מאיש יהודי ומה ראו על ככה וכו'. כעין דרשות אלו דריש נמי בבבלי פרקין דף י"ט ונשתנו במקצת הן:

עתיד הקב"ה להיעשות ראש חולה לצדיקים לעתיד לבא וכו' לחולה כתיב. בספרים שלנו כתיב לחילה וזה אחד. מחילופי מדינחאי ומערבאי כמו שהבאתי בריש פ"ק דסנהדרין בשם הרשב"א ז"ל ע"ש:

והצדיקים מראין אותו באצבע ואומרים כי זה אלהים אלהינו עולם ועד וכו'. בבבלי סוף מסכת תענית קאמר נמי עולא ביראה א"ר אלעזר הכי ודריש התם מקרא אחרינא וגריס עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו וכתבו התוס' כל א' וא' מראה הקב"ה באצבעו שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו. נראה דכוונת התוס' בזה דאין מביאין אלא חצי הכתוב דמביא הש"ס ככתבו משום דמדקדקין כפל הדברים במקרא הזה הנה אלהינו זה וגו' זה ה' קוינו לו וגו' וברישיה אמר שם אלהינו ובסיפיה לשם המיוחד הלכך מפרשי דכך הוא פי' הכתוב הזה דהא למאי דגריס התם והוא יושב ביניהם בג"ע ולא כמו דגריס הכא ראש חולה לצדיקים משמעות גי' דהתם מדקאמר ביניהם א"כ יש כאן כיתות כיתות מימין ומשמאל והקב"ה יושב ביניהם וזה כנודע ממאמר חז"ל בהרבה מקומות שאין כל כתי הצדיקים שוים במדרגתם וכהאי דאמרו פרק החליל כל א' וא' נכוה מחופתו של חבירו וכן בהקומץ רבה גבי מפני מה העוה"ז נברא בה"י מפני שדומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת וכו' ומפני מה העה"ב נברא ביו"ד מפני שצדיקים שבו מועטים ומפני מה כפוף ראשו מפני שצדיקים שבו

כפוף ראשיהם מפני מעשיהם שאין דומין זה לזה. וא"כ מסתמא אותן החשובים שהם מימין הם מזכירים שם המיוחד בשבתם ובשמחתם ואותם שהם משמאל מזכירין שם הכינוי בשמחתם ובשבתם וקרא ממטה למעלה קחשיב וכדי שלא תקשי הרי בכתוב לא נאמר נגילה ונשמחה בישועתו אלא בחיפיה גבי הצדיקים שמזכירין שם המיוחד שהם אומרים נגילה עכשיו במחול הזה ונשמחה בישועתו לנו וזה אשר קוינו לו ויושיענו מכף כל אויבינו ומן היצה"ר ומכל צרה וצוקה הצילנו. וא"כ מה אומרים כתות אחרות שהמה משמאל ומזכירין שם הכינוי ואם אינם שמחים בגיל המחול הזה לכך מציינין התוס' ומביאים חצי המקרא הזה ללמדנו פי' הכתוב דהאי נגילה ונשמחה בישועתו קאי על רישיה ועל סיפיה שאלו אומרים הנה זה אלהינו קוינו נגילה ונשמחה בישועתו ואלו אומרים זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו ונמצאו כולם יחד נכללין בגיל ושמחת המחול הזה יה"ר שישים חלקנו בתוכם א"ס. וברש"י ז"ל כתוב המקרא הזה בשניהם שם המיוחד ולא כמה שהוא לפנינו בישעיה. ולפי האי גי' דגריס הכא ראש חולה משמע דהקב"ה הוא לפניהם וכולן אחריו כראש המסדר המחול והכל אחריו ולפיכך דורש מקרא כי זה אלהים אלהינו וגו' כאילין עלמות שמסבבין במחול ונמשכין אחר ראש המסדר ואיכא למימר ששתי הדרשות הללו אמת הן שאחר שהקב"ה יושב ביניהם ומשתעשע עמהם עושה הוא אחר כך ראש המחול וכולם אחריו ואומרים המקרא הזה כי זה וגו' להורות כי כל כנויי השמות יתעלה ב"ה כולם נכללים בשם המיוחד כמבואר בספר גינת האגוז להר"י גיקטלייא ז"ל:

מכאן שקבעו לו חכמים מסכת. מסכת כמשמעה לשון יתד תקועה וכלומר מכאן אמר שאינה עתידה להבטל אף לימות המשיח וכדדריש הכא לעיל בפ"ק בהלכה ד' מהכתוב הזה:

הלכה ה

אמר רב מתנה דר' יוסי היא. האי סוגיא דגרסינן לה בברכות שם ובארתי בה קצת בחבורי על סדר זרעים ויעדתי מקום הביאור היטב כאן בהגיעי למקומו והנה בעזרת האל וברוב חסדו שזיכני לזה אבאר מה דשייך לדינא ומהיוצא מבין סוגיא דהכא וסוגית הבבלי בפרקין דף יט ע"ב ועיקרה בברכות דף ט"ו ובקצרה בכל האפשרי. התם נמי קאמר מאן תנא חרש דיעבד נמי לא אמר רב מתנה ר' יוסי היא וכו'. והמעיין היטב הדק בכלל הסוגיות האלה דהכא ודהתם ויתבונן בהם יתבאר לו העולה ממסקנת הסוגיות הללו אליבא דהני תנאי וההפרש מהסברות וחלוקי הדיעות אליבייהו לפי האוקמתות ויראה וימצא דזהו ההפרש בין סוגיא דהכא לבין סוגית הבבלי. לפי סוגית הבבלי עולה

המסקנא דבין לר' יהודה בין לר' יוסי לא מחלקינן בין מידי דאורייתא למידי דרבנן ופליגי בהא בלחוד דלר' יוסי בשתיהן אפי' בדיעבד נמי לא יצא ולר' יהודה בשתיהן לכתחלה הוא דלא הא בדיעבד שפיר דמי. והעולה לפי סוגיא דהכא כך הוא דלר' יוסי הוא דמחלקינן בין מצות דאורייתא לבין מצות דרבנן וכמה דגריס הכא בברכות שם ומלבד במצות מקרא מגילה דמיא לדידיה למידי דאורייתא בהאי דינא ואמינא בה טעמא לר' יוסי דשאני מצות קריאת מגלה מברכות שאר מצות חוץ מברכת המזון דלית להו רמז מהכתוב בתורה וכך הוא לברכת הנהנין כדמסקי' בריש פ' כיצד מברכין דסברא בעלמא היא ואסמכוה אקרא מדברי קבלה לה' הארץ ומלואה וכו' אבל מגלה הואיל ואית לה רמז באורייתא כדדרשינן מכתוב זאת וגו' בספר זו מקרא מגלה החמירו בה כשאר מצות דאורייתא דדריש הכא מוהאזנת למצותיו ישמעו אזניך וכו' וע"כ לומר כן כדמוכרח מהסוגיא וכל זה הוא דוקא לר' יוסי אבל לר' יהודה לא מחלקינן בין מידי דאורייתא לבין מידי דרבנן אלא דבשניהם אפי' לכתחלה א"צ להשמיעו לאזניו וזה מוכרח הוא מסוגיא דהאי תלמודא בברכות מדאוקי שם רישא דהמתני' בק"ש כר"מ דהתוספתא ולא כר' יהודה ומתני' דהכא במגלה משבש לה רב חסדא ואמר לית כאן חרש ומוקי לה כר' יהודה דלדידיה חרש אפי' לכתחלה מותר ומתני' דתרומות מוקי לה כר' יוסי דוקא ולא כר' יהודה ומשום דלר' יהודה אפי' לכתחלה תורם הוא וא"כ לא שאני ליה לר' יהודה בין מידי דאורייתא למידי דרבנן ואפי' במידי דאורייתא כגון ק"ש לא צריך להשמיע לאזנו ואפי' לכתחלה והלכך ע"כ רישא דמתני' דברכות בק"ש כר"מ דהתוספתא הוא דאתיא ולא כר' יהודה וכן ברייתא דבהמ"ז לפי סוגיא דהכא ע"כ דכר"מ הוא דמוקמי' לה ולכתחלה לא וקרא דוהאזנת למצותיו צ"ל לר' יהודה דלא דריש לה כר' יוסי אלא אליבא דר' יהודה י"ל לדרשא אחריתא הוא דאתיא וכדדריש לה ר"א המודעי במכילתא פרשת בשלח והאזנת למצותיו זו הלכה ושמרת כל חקיו זו פרשת עריות ומשום דבעריות שייך לשון שמירה וכדדרשי' ביבמות מושמרתם עשו משמרת למשמרת ובדבר הלכה שייך האזנה שתהא קרובה אליך להאזין ולהבחין בה ומיהת דרשא אחריתא הוא ומעתה נלך ונראה לבאר בעיקרי דינים האלה ובטעמם ובמה שיש לפלפל מתוך הסוגיות הללו. דהתם בברכות גרסי' לבתר הכי א"ר יוסף מחלוקת בק"ש אבל בשאר מצות ד"ה לא יצא דכתיב הסכת ושמע ישראל מיתיבי לא יברך בהמ"ז בלבו ואם בירך יצא אלא אי איתמר הכי איתמר א"ר יוסף מחלוקת בק"ש אבל בשאר מצות ד"ה יצא והכתיב הסכת ושמע ישראל ההוא בדברי תורה כתיב. והנראה מדברי רב יוסף דעל כל מחלוקת דהני תנאי דלעיל הוא קאי דכ"ע לא פליגי דבשאר מצות יצא בדיעבד.

וא"כ מתני' דתרומות וכן ברייתא דבהמ"ז בין לר' יהודה ובין לר' יוסי שפיר אתיא וכן מתני' דהכא במגלה לית לן לאוקמה כיחידאה אלא דבין לר' יהודה ובין לר' יוסי לצדדין היא מתפרשא דחרש לכתחלה לא יקרא הא דיעבד שפיר דמי ושוטה וקטן אפי' דיעבד נמי לא אלא דהך ברייתא דתני יהודה בריה דר"ש בן פזי חרש המדבר ואינו שומע תורם לכתחלה ע"כ דכר"מ מוקמינן לה דלדידיה בתרומה אפי' לכתחלה מותר וכ"כ הרשב"א ז"ל בברכות שם דכך הוא אליבא דר' יוסף וכן נראה מדקאמר בשאר מצות ד"ה יצא ש"מ הא לכתחלה אפי' בשאר מצות לא בין לר' יהודה בין לר' יוסי והקשה הרשב"א בשם הראב"ד ז"ל דמנלן בשאר מצות לכתחלה לא הא הסכת בד"ת הוא דכתי' ותירץ דהסכת לחודיה הוא דקאמר בד"ת הוא דכתיב כלומר הסכת כדי שתקיים אותם אבל ושמע שפיר הוא ddרשינן לשמיעת אוזן לכתחלה וגבי ק"ש פליגי דר' יוסי סבר כיון דבשאר מצות נמי לכתחלה צריך שמועת אוזן מדכתיב ושמע א"כ שמע דכתיב גבי ק"ש למר לי ש"מ לעיכובא ור' יהודה סבר ושמע דכתיב בק"ש בכל לשון שאתה שומע הוא ושמיעת האוזן לכתחלה בק"ש נפקא לן משאר כל המצות דכתיב ושמע וע"ז כתב הרשב"א ולדידי קשיא לי דהא ר' יהודה משמיה דרביה דמצריך שמועת האוזן בק"ש לכתחלה משמע ישראל מפיק ליה ואפ"ה בדיעבד יצא וגדולה מזו דהא ר"מ אפי' לכתחלה שרי בלא שמיעת האוזן וכ"ש בשאר מצות ואע"ג דכתיב הסכת ושמע אלא שנצטרך עוד לומר דבהסכת ושמע גופיה פליגי דלר' יוסי ור' יהודה משמיה דרביה דרשי ושמע להשמיע לאזניך ולכתחלה ור' יהודה משמיה דנפשיה ור"מ לא דרשי ליה כלל אלא לד"ת כלומר הסכת וקבל ובשמע ישראל נמי פליגי דר' יהודה דרש מיניה שמיעת האוזן ולכתחלה ור"מ מוקי ליה לכל לשון שאתה שומע אבל השמעת האוזן ל"צ כלל דכתיב על לבבך אחר כוונת הלב הן הן הדברים עכ"ל הרשב"א ולפי דבריו היה צ"ל דהשתא דמסיק לה דר' יהודה כרביה ס"ל א"כ בשאר מצות ס"ל כרביה בדיניה וכטעמיה דהא מוקמינן להאי ברייתא דבהמ"ז נמי כר' יהודה כדכתב הוא ז"ל בעצמו לעיל ומנלן דלכתחלה לא וע"כ ddריש ושמע בשאר המצות להשמיע לאזניו לכתחלה ובק"ש דס"ל כרביה ע"כ דנאמר דכדיניה דרביה הוא דס"ל אבל לא כטעמיה ddריש משמע ישראל דהא לא איצטריך דמושמע דבשאר מצות שפיר נמי נפקא לן גם בק"ש דלכתחלה לא אלא ddריש לשמע ישראל לכל לשון כדאמר התם בריש הסוגיא ות"ק סבר שמע בכל לשון שאתה שומע וא"כ זהו ממש דברי הראב"ד דהראב"ד נמי לבתר דמוקמינן דר' יהודה כרביה ס"ל כתב כן אליבא דר' יהודה מיהו הא קשיא לן דאמאי לא הביא התם דרשה דוהאזנת למצותיו לשאר המצות ולר' יהודה ללכתחלה הוא דאתא דנהי דלסוגיא תירצנו לעיל דאפשר

דר' יהודה ס"ל כדרשה דהמכלתא היינו משום דלא אשכחן בהאי סוגיא דהכא בהדיא דס"ל לר' יהודה דבשאר המצות צריך שמיעת האזן לכתחלה ואדרבה כל הסוגיא דהכא מוכחת דס"ל לר' יהודה אפי' לכתחלה לא צריך לשמיעת האוזן וכמבואר לעיל ואפי' גבי ק"ש לא שמענו בסוגיא דהכא מידי לר' יהודה אלא דהתם היא דגריס בהסוגיא דדברי ת"ק דמתני' דק"ש דברי ר' יהודה הן והשתא לבתר דמסיק התם לקרא דהסכת דבד"ת הוא דכתיב אמאי לא נימא דבשאר מצות סמכו אדרשה דקרא והאזנת למצותיו המוזכרת כאן ולר' יהודה אלכתחלה ולר' יוסי נמי בשאר מצות לכתחלה ובק"ש נפקא ליה מדהדר כתב שמע ישראל לעיכובא. ושמא דלא ניחא ליה להש"ס הבבלי למידרש מהאי קרא לכך משום דוהאזנת למצותיו לשון רבים הוא מצותיו והא אברכות קאי וכדפרש"י ז"ל שאר המצות בכל הברכות ואנן לא אשכחן ברכה מן התורה ומצות עשה אלא בבהמ"ז בלבד. והש"ס דהכא ס"ל דמ"מ יש לסמוך גם למצות דרבנן בהאי קרא דהן בכלל לאו דלא תסור ושפיר סמכינן אהאי קרא דבכלל מצותיו הן הדרינן השתא להסוגיא דהתם דשמעינן מיהת מהא דרב יוסף דס"ל דבין לר' יהודה ובין לר' יוסי צריך שמיעת אוזן לכתחלה כשאר מצות ולא לעכב ומתני' דכאן במגלה שפיר אתיא כתרווייהו ומשו"ה יש לתמוה על מ"ש הכ"מ בריש הל' מגלה על נסחא אחת של הרמב"ם שהיה כתוב בה והוא שישמע וכו' לפיכך אם היה הקורא חרש קטן או שוטה השומע ממנו לא יצא ותמה על זה והא מסקינן בברכות הלכה כר יהודה וא"כ לא קיי"ל כההיא מתני' דמגלה דכר' יוסי מוקמינן לה ופירש שם דאפשר לומר לנסחא זו דשאני מגלה דבעינן פרסומי ניחא וכבר העיד בעצמו שם שהוא דוחק. ובאמת קשה לומר זה דמאי איכפת משום פרסומא ניסא אם השמיעה הוא ממי שהוא שומע בעצמו או לא וביותר היה לומר משום דמגלה רמיזא באורייתא היא אלא דזה ג"כ לא קאי דמי עדיפא מק"ש הוא והיותר נכון דנסחא שאין כתוב בה חרש בדברי הרמב"ם היא עיקרית דבחרש יוצא בו בדיעבד. ומ"ש שם דדרך זה צ"ל לדעת הרי"ף והרא"ש שכתבו גבי מגלה סתם מתני' דלא יצא וגבי ק"ס פסקו דיצא. ובב"י סי' תרפ"ט כתב נמי כן ותירץ זה הדוחק בעצמו ולא היה צריך לכל זה דלא מצינו לא להרי"ף ולא להרא"ש שכתבו במגלה דלא יצא אלא העתיקו המשנה כצורתה הכל כשרים וכו' וכבר מבואר היא דלרב יוסף האי מתני' דידן ככ"ע אתיא בין לר' יהודה ובין לר' יוסי ולצדדין מתפרשא חרש לכתחלה לא ושוטה וקטן אפי' דיעבד נמי לא והא כדאיתא והא כדאיתא. ובפרקין לא הביא הרי"ף על המתני' כ"א דברי רב יוסף דברכות וכבר כתבו התוס' שם ד"ה אבל בשאר מצות יצא דרב יוסף פליג אסוגיא דלעיל. וברור הוא דנקט הרי"ף לדברי רב יוסף להלכתא ומשום דהש"ס מייתי ליה להמסקנא ומדייק

בלישניה וקאמר אלא אי איתמר הכי איתמר ומה דמשמע ממלתיה דרב יוסף בענין אוקמתי דהני מתני' שהביאו בהסוגיא כבר נתבאר הכל לעיל:

דכתיב ביום אשר שברו וגו'. ניחא ליה להאי ש"ס להביא המקרא הזה משום דיליף לה נמי מהאי קרא לקמן דכל היום כשר לקריאת המגלה דודאי כל היום שברו לשלוט בהם ונהפוך הוא ששלטו בשונאיהם כל היום שהרי לא נחו עד למחר כדכתיב:

הלכה ו

לתנופה ולהגשה. בפ"ה דמנחות קחשיב במתני' יש טעונות הגשה ואין טעונות תנופה הגשה ותנופה תנופה ולא הגשה לא תנופה ולא הגשה וכו' ואין בכל המנחות שטעונות שתיהן אלא מנחת העומר ומנחת קנאות והטעונות שתיהן והן מנחת יחיד כגון מנחת קנאות עיקר התניפה בבעלים היא והכהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניפין וכן הדין בכל המנחות יחיד הטעונות תנופה כדאמרי' שם בגמ' דף סא ע"ב ועי' בתוס' שם ד"ה כהן מניח ידו תחת יד בעלים וכו' והגשה בכהן הוא כדאמרינן בפ"ב דסוטה דף יד ע"ב דמייתי הברייתא דספרא סדר מנחות כיצד וכו' ומוליכה אצל הכהן וכהן מוליכה אצל המזבח ומגישה בקרן דרומית מערבית וכו' וקומץ וכו' וכן הביא הרמב"ם בפי"ג ממעשה הקרבנות בהל' ודיני התנופה יב מביא לעיל בפ"ט ע"ש וכן הוא במנחות הטעונות תנופה וביאר שם שאין האשה מניפה חוץ מהסוטה והנזירה בלבד. ודע דהתוס' בפרקין בדף ע ע"ב כתבי בד"ה לקמיצה ולהקטרה וכו' וכן תנופה והגשה א"צ בהן כהן במנחה לפני הקמיצה וסותרין דבריהם בעצמן במה שכתבו בפ"ק דמנחות דף ט' ע"א על הא דדריש התם והביאה אל בני אהרן הכהן וקמץ מקמיצה ואילך מצות כהונה וכו' וכתבו הגשה ותנופה נמי בעו כהונה שאין זר קרב אצל המזבח אלא הכא בד' עבודות שבמנחה איירי שמתחילין משעת קמיצה. והד' עבודות הן קמיצה ונתינת קומץ בכלי שרת והולכה והקטרה. וא"כ מ"ש כאן א"צ בהו כהן קשה הוא. והתי"ט הביא דבריהם ולא כתב בזה כלום. ואין לפרש דבריהם דכאן אלא לומר דהאי א"צ שכתבו ט"ס הוא וצ"ל אין מעכב בהו כהן לענין שאם עשאן זר לבדו כשירה אבל לכתחלה בעו כהונה. א"נ לפרש דא"צ לעכב קאמרי וכלומר שהרי עיכוב דכהונה לא נאמר אלא מקמיצה ואילך וא"כ תנופה והגשה לא מיקרי עבודה שיוכל ללמדם מקרא דלהקריב:

הדרן עלך פרק הקורא למפרע

פרק ג

הלכה א

בני העיר ברם כרבנן עשו אותו כהרחק ארבע אמות. כדפרישית וכלומר דהואיל והתפלה שמתפללין בה אינה אלא באקראי בעלמא בתעניות א"כ אין דינה אלא כשאר המקומות שאם התפלל שם ימתין כדי הילוך ד"א ואח"כ יטיל מים וכדמסיק לא סוף דבר עד שיהלך וכו' וכן נמי מפרש לה בבבלי מכלתין דף כ"ז על הא דקאמר המתפלל מרחיק ד' אמות ומשתין א"ה קדישתינהו לכולהו שבילי דנהרדעא תני ישהא. ועי' בברכות שם: **מהו ליקח אבנים מבה"כ זו ולבנות בבה"כ אחרת וכו**'. הכא משמע דנקט להא דר' חלבו למסקנא דקאמר לא אסר ר' אימי אלא מפני עגמת נפש ומשמע דהכי קיבל מיניה דאל"כ מנ"ל לומר כן. ובבבלי פרקין בדף כז ע"ב גרסי' רמי בר אבא הוה קא בני בי כנישתא הוה ההיא כנישתא עתיקא הוה בעי למסתריה ולאתויי ליבני וכשורי מיניה ועיולי להתם יתיב וקמיבעי' ליה הא דרב חסדא דאמר רב חסדא לא ליסתור אינש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתא התם משום פשיעותא. כה"ג שאין סתירתו אלא לבניינו של זה מאי אתא לקמיה דרב פפא ואסר ליה לקמיה דרב הונא בריה דרב יהושע ואסר ליה. ולכאורה היה נראה לומר דסוגיות האלו פליגי בהני תרי לישני דאיתמר בריש פ' השותפין בב"ב ד"ג על הא דרב חסדא לא ליסתור אינש וכו' א"ד משום פשיעותא וא"ד משום צלויי מאי בינייהו א"ב דאיכא בי כנישתא אחריתי והשתא ס"ל לסתמא דהאי ש"ס דטעמא הויא משום פשיעותא וא"כ בכה"ג דאין לחוש שמא יפשעו ויתייאשו מלבנות שהרי אין סתירתו של זה אלא לבנינו של זה הלכך קאמר ר' חלבו דלא אסר ר' אימי מדינא אלא מפני שיהא להן עג"נ ויזדרזו לבנות בה"כ החדשה או דנאמר מפני עג"נ כהאי דתנינן לקמן בבה"כ שחרב עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עג"נ וכדי שיזכרו ויתנו לב לבנותו וה"נ כדי שיתנו לב ג"כ לבה"כ זה הישן לתקנו ולבנותו ומיהו לב' הפירושים עולה המסקנא דהכא דבכה"ג לא אסור מדינא ולא דמיא להא דרב חסדא משום דליכא ביה משום פשיעותא. וסוגיא דהש"ס דילן לפי המסקנא דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דאסרי ליה ס"ל דטעמא הויא משום צלויי ומש"ה אסור אפי' היכא דליכא משום פשיעותא. ונמצינו למדין דלכל חד וחד מהני לישני איכא קולא וחומרא ללישנא קמא משום פשיעותא איכא חומרא דאע"ג דאיכא בי כנישתא אחריתא אסור דהא מיהת משום פשיעותא איכא ואיכא קולא בכה"ג דאיירינן הכא דמשום פשיעותא ליכא ושרי מדינא וללישנא בתרא משום צלויי איפכא הויא וזה פשוט. והרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' תפלה בהל' י"ב כתב אין סותרין בה"כ כדי לבנות אחר או במקום אחר אבל בונין אחר

ואח"כ סותרין זה שמא יארע להם אונס ולא יבנו והרי דבריו ז"ל כמ"ד משום פשיעותא וכדפרש"י ז"ל להאי לישנא דלמא מיתרמי אונס ופשעי ולא בנו אחריתי ולכאורה קשיא הא ממסקנא דהאי דרב פפא ורב הונא מוכח בהדיא דסברי דטעמא הויא משום צלויי והלכך אסרי ליה דלא הוה ליה בי כנישתא אחריתא ואף דמסתמא ה"ל דוכתא לצלויי ומזה (תראה דנ"א דאיתא שם כהאי מאי בינייהו דאיכא דוכתא לצלויי ליתא חדא דאיזו עיר שבונין להן בבה"כ וליכא ביה בית אחד דמצי לכנופי בי עשרה ולצלויי האי מלתא דלא שכיחא היא ועוד דלפי נוסחא זו להאי לישנא מאי קמיבעי' ליה לרמי בר אבא אי ה"ל דוכתא לצלויי שרי ואי לא הוי ליה פשיטא דאסור וזה ודאי אין לומר דלא מיבעיא ליה אלא ללישנא קמא דמשום פשיעותא ואף דנראה מדברי הגה"ה בתוס' שם כהאי נוסחא מ"מ אין להעמידה אלא מדוחק ולא נאריך בזה) דכי לא אשכח חדא ביתא לכנופי בי עשרה ולצלויי ביה אתמהה אלא דע"כ דאבי כנישתא דוקא קפדי ואסרי ליה וא"כ מאי טעמא פסקו הרי"ף והרמב"ם דלא כרב פפא ורב הונא בש"ס דילן וא"ל דאף דנהגי למיפסק כלישנא בתרא בכל מקום מ"מ הכא פסקו כלישנא קמא לחומרא כנראה מפשטות הסוגיא התם דהא ליתא דכבר נתבאר דאיכא צד קולא וצד חומרא לתרוייהו דהני לישני. והכ"מ שם כתב וטעמא דפסקו כלישנא דמשום פשיעותא מדאמרינן התם בסמוך א"ל רבינא לרב אשי גבי זוזי ומחתי מאי וכו' והא בעיא בטעמא דפשיעותא שייכא. טעם זה אינו מכריח להכריע כהאי לישנא דמשום פשיעותא דנהי דבעיא זו שייכא להאי לישנא מ"מ מי לא מצינן למימר דרבינא דבעי להאי לישנא הוא דבעי לה וכדאשכחן בדוכתי טובא בהש"ס דבעי לחד מ"ד וגדולה מזו מצינו דבעי בהש"ס לפי טעמא דב"ש ואף דידוע דלית הלכתא אלא כב"ה מ"מ לברורי מלתא אליבא דב"ש הוא דבעי וה"נ כן ופשיט ליה רב אשי דאפי' בכה"ג אסור להאי לישנא דלמא מתרמי להו פדיון שבוים וכו' וכתב עוד הכ"מ וכן בפ' בני העיר גרסי' רמי בר אבא וכו' ולקמיה דרב הונא ואסרה והא ודאי מוכח דהוה ליה בי כנישתא אחריתא לצלויי דאי לאו הכי ליחוש להאי איכא דאמרי משום צלויי ואיהו ל"ה מיבעי' ליה אלא משום פשיעותא ואפ"ה אסרי ליה אלמא דס"ל דטעמא הוה משום פשיעותא עכ"ל בזה ומאוד יש לתמוה על דבריו אלו דמהיכא מוכח דהו"ל בי כנישתא אחריתא דלמא לא הו"ל והוא גופה קמיבעיא ליה אי דטעמא דהתם משום פשיעותא ומכיון דליכא הכא האי טעמא שרי או דלמא טעמא דהתם משום צלויי ומכיון דליכא בי כנישתא אחריתא אסור ופשטי ליה דטעמא הויא משום צלויי ולפיכך אסור ולא היה רמי בר אבא צריך להאריך ולומר אי אימא דטעמא דהתם משום צלויי משום דממילא מובן הוא לכוונת בעיא דיליה ועוד

דהיכי ס"ד למימר דאסרי ליה משום דסבירא להו דטעמא משום פשיעותא והא לא שייכא לה פשיעותא כלל בגוונא דרמי בר אבא כדפרש"י ז"ל בהדיא שאין סתירתו של זה אלא לבנינו של זה וא"כ ע"כ לית לן לפרושי בענין אחר לבעיא דרב"א אלא דהיא גופא קא מיבעי ליה אי הל' כלשנא קמא ושרי או כלישנא בתרא ואסור ופשטי ליה כלישנא בתרא וכדאמרן ונמצא לפ"ז קשה דאדרבה מוכח איפכא מהאי פסקא דרב פפא ורב הונא דטעמא לא הויא אלא משום צלויי. והנראה לפענ"ד בזה דכך הם עיקרי הדברים דממה שראינו דהרי"ף לא הביא בפרקין להא דרמי בר אבא ולא הביא אלא לדרב חסדא. ופי' בה משום פשיעותא וכן הרמב"ם לא הביאה ולא דיבר כלל מהאי דאיכא למשמע לדינא מהא דרמי בר אבא מזה נראה שהם ז"ל היו מפרשים דהך עובדא דרמי בר אבא בה"כ דיחיד הוה וכך משמע מלישנא דהאי עובדא דקאמר רב"א הוה קא בני בי כנישתא ולא קאמר באיזו עיר ובאיזה מקום כהאי דאמר בהשותפין כי הא דרב אשו חזי תיוהא בכנישתא דמתא מחסיא וכו' וא"כ אין ראיה מכאן לא לטעמא דפשיעותא דאיכא לחלק בין של יחיד ובין של רבים אי כהאי דרבא מפרזקיא כלישנא קמא בריש עירובין סוכה דליחיד כו' דמבוי דרבים מדכרי אהדדי או איפכא וכלישנא בתרא דהתם ולא לטעמא דצלויי דבהא אע"ג דיש לחלק בין יחיד לרבים אסרי ליה אינהו מטעם זה אף ליחיד דמסתמא לא ה"ל בי כנישתא אחריתא וכדלעיל אלא דמיהת לבה"כ דרבים אין ללמוד מכאן כלל דאיכא למידחי להאי גיסא ולהאי גיסא וזה מבואר הוא באין צורך לפרש. והא דפסקו הם ז"ל לטעמא משום פשיעותא מההוא דלקמן שם מוכרח הוא דקאמר ובבא בן בוטי היכי אסביה ליה עצה להורדוס למיסתריה לבה"מ והא"ר חסדא וכו' לא ליסתור אב"א תיוהא חזא ביה ואב"א מלכותא שאני דלא הדר ביה וכדשמואל וכו' והשתא הם ז"ל תפסו ללישנא בתרא כדרכם ברוב המקומות ודייקינן מדקאמר מלכותא הוא דלא הדר ביה ש"מ הא במקום דאיכא למיחש דלמא הדרי בהו מחמת איזה אונס וכיוצא בו חיישינן הוי לית טעמא דהכא בביה"כ דעלמא אלא משום פשיעותא דסתמא דהש"ס גופה מכריע כהאי לישנא קמא דלעיל. והשתא דאתינא להכא נימא נמי דסוגי' דהכא בהאי עובדא ועובדא דהתם לא פליגי לדינא בהאי עניינא אלא דעובדא דרמי בר אבא בבה"כ דיחיד הוה וטעמא דאסרי ליה משום צלויי וכדאמרן דביחיד שייכא שפיר האי טעמא ולא בבה"כ בעיר דרבים דליכא אלא משום פשיעותא דמסתמא אשכחי דוכתא לצלויי בעיר של רבים והיינו כגוונא דשייכא למיחש להכי דהדרי בהו ופשעי והאי עובדא דביישנאי דהכא בבה"כ דרבים היא ואין כאן משום פשיעותא בגוונא דאיירי

וכדלעיל אלא דבעלמא שפיר טעמא דפשיעה היכא דשייכא וכדמוכרח מסתמא דהש"ס גבי בבא בן בוטה כדאמרן ובזה הכל ניחא בס"ד:

מהו ליקח אבנים מעיר זו ולבנות בעיר אחרת אמר לון אסור. מדנקט בלישנא מהו ליקח אבנים משמע דה"נ בבה"כ ישן איירי ועומד לסתור וכעין דמיירי בבעיא דביישנאי דלעיל והורה רשב"ל דאסור ואף מדינא אסור כדי לבנות בעיר אחרת ולא דמי להא דר' חלבו בההוא דלעיל דהתם מיירי שרוצים לבנות בה"כ אחרת באותה עיר ולפיכך קאמר דמה דאסר ר' אימי אינו אלא משום עגמת נפש כדי שיתנו לב לבנות לבה"כ זו במקומה אבל לעיר אחרת מסתברא דמדינא אסור. ואם רוצים למכור האבנים לבני עיר אחרת כדי לבנות בה"כ א"כ דין זה ממש כמכירת דבר קדושה לעשות כיוצא בו דלדעת האוסרים בקדושות שוין משום דבכל הקדושות עילויא הוא דבעינן לכתחלה וזהו דעת הר"ן ז"ל במתני' וה"ז כדין ס"ת דלכ"ע לכתחלה בעינן עילויא וכדמסיק התם בדף כ"ז אבל תורה בתורה לא וה"ה כאן בבה"כ ואם מותר למכור בה"כ של רבים לרבים תליא בפלוגתא מחילוק הסברות והפירושי' של הר"ר אפרים ז"ל ובעל המאור ז"ל ויתבאר לקמן בה' ג' ד"ה א"ר יוחנן לית כאן וכו' וע"ש:

מהו למכור בה"כ וליקח ביהמ"ד. ומסיק כריב"ל דשרי וכן קאמר בבבלי שם כוותיה דרב פפי מסתברא דאריב"ל וכו' ולא כרב פפא וכו'. והכא דריש להכתוב ואת כל בית הגדול לבה"מ של ריב"ז וקאמר ששם היו מתנין גדולותיו של הקב"ה וכו' והתם פליגי ר' יוחנן וריב"ל בפירושא חד אמר מקום שמגדלין בו תורה וחד אמר מקום שמגדלין בו תפלה כדכתיב ספרה נא לי וגו'. ולדברי התוס' פליגי נמי לדינא אם מותר לשנות מבה"כ לבהמ"ד אלא דהלכה כריב"ל לגביה דר' יוחנן:

בימה ולווחין אין בהן משום קדושת ארון ויש בהן משום קדושת בה"כ. בבבלי שלהי מכלתין קאמר הלוחות והבימו' אין בהם משום קדושה. והיינו נמי שאין בהן משום קדושת ארון אבל משום בה"כ ודאי יש בהן דכל בה"כ הרי הוא כבה"כ ודברי הרמב"ם בפ"י מהל' ס"ת בהל' ד' נמי כך הם דמ"ש אבל הבימות שעומד עליהן הש"ץ ואוחז הספר והלוחות שכותבין בהן לתינוק להתלמד אין בהן קדושה. היינו שאין בהם קדושה כאלו שהזכיר למעלה תיק וכו' וכן המטפחות והארון וכו' ומשום קדושת בה"כ יש בהן ובהכי אזדא לה השגת הראב"ד שם שכתב קדושת בה"כ יש בהן והכי איתא בירוש' דגם דעת הרמב"ם כך הוא שהרי בהדיא כ' בפי"א מהל' תפלה בהל' ט"ו וכל כלי בה"כ ה"ה כביהכ"נ. וזהו כדקאמר הכא:

תורה וחומשין ערק תנייה מינה. ובבבלי שם גריס בהדיא בברייתא מניחין ס"ת וכו' ולא חומשין ע"ג תורה ובהאי דר' ירמיה ור' יוסה דלקמן מבואר היטב בפנים ולמדנו מכאן דתורה שנחלקה לחומשין חומשין בקדושת תורה קיימין כדקא' הדא אמרה וכו' וכדפרישית:

וכך במותריהן ממה שגבו גבאי צדקה והותירו. ובבבלי דף כ"ז מסיק כרבא דבמכרו והותירו דוקא אבל גבו והותירו מותר:

הלכה ב

שלשה מבית הכנסת כבהכ"נ. כתב הר"ן ז"ל במתני' והיכא שמכרו ז' טובי העיר שלא במעמד ה"נ הוו דינייהו דמכירתן מכירה אלא דבעינן עלויא והכי איתא בירוש' ג' מבה"כ כבה"כ וכו' וכמבואר בפנים. בענין שמכירתן מכירה ודאי נלמד מהא דהכא אבל מ"ש אלא דבעינן עלויא ז"א מבואר מכאן אלא שהוא ז"ל כתב זה לדעתו שהביא לעיל דבכל הקדושות בשוין אסור וכמה שהבאתי לעיל ד"ה מהו ליקח אבנים מעיר זו וכו' כתב ג"כ הכא כן. ומיהו יש לדון בזה דבענין האיסור בקדושות שוין שפיר הוא נלמד ממה שאמרו דאפי' תורה בתורה אסור לכתחלה ואפי' למכור ישן כדי ליקח בו חדש כדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' ס"ת בהל' ב' ואע"פ שאין כאן דבר שיכול לעלות בקדושה יותר ומכ"ש בשארי קדושות דאיכא עלויא כגון בה"כ וכולהו אינך דבעינן עלויא דוקא אבל היאך נלמוד מכאן דאם מכרו ז' טובי העיר לבה"כ או לשארי קדושות דבעינן עלויא דאם דינן שבדיעבד מכירתן מכירה אפי' קבלו עליהם בסתם א"כ ה"ז כמכרו במעמד אנשי העיר דמותר אפי' לדוכסוסיא לרבא שם ובשהתנו כדאי' התם ומזה למד הרמב"ם במ"ש בפי"א מהל' תפלה בהל' י"ז בני הכפר וכו' דאם התנו ז' טובי העיר במעמד אנשי. העיר בשעת המכירה שיהא הלוקח מותר לעשות בו כל אלו מותר. ואפי' לד' דברים מרחץ וכו' אלא דמשיטת הבבלי לא נלמד כ"א דוקא במעמד אנשי העיר וכשהתנו ואין להאריך כמבואר:

בן העיר שפסק בעיר אחרת נותן עמהן וכו'. ה"נ מייתי להברייתא שם וכתב המרדכי שנותנין בני העיר ביד נאמן שבירורו כדי שלא יחשדום שפוסקין ואינן נותנים:

העושה נר ומנורה לבה"כ עד שלא נשתכח שם הבעלים מהן וכו'. בבבלי פ"ק דערכין ד"ו ע"ב מחלק בין ישראל שהתנדב מנורה או נר לבה"כ דאסור לשנותה לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מותר ובין נכרי שהתנדב דעד שלא נשתקע שם בעלים אסור לשנותה אפי' לדבר מצוה דנכרי הוא פעי. ומיהו זה נלמד מכאן שאם שם הבעלים חקוק עליהן דהוי כמי שלא נשתקע שם הבעלים מהן כדאמר ר' יוחנן בהדיא ולא הובא זה שם וזהו

בשל נכרי ולהכי מייתי עלה כהדא אנטונינוס וכו' דתליא באלו דיעות החולקין אם נתגייר אנטונינוס א"כ הויא כשל ישראל והיה מותר לשנותה לדבר מצוה ואם לא נתגייר הויא של נכרי ואסור לשנותה כל זמן שלא נשתקע שם הבעלים או אם היה שמו חקוק על המנורה. ומהברכה אשר בירך רבי יש ללמוד דס"ל לרבי שאסור לשנותה ולכן בירך אשר נתן אלהים בלבו לעשותה ויהא זה תמיד בבה"כ. ואפי' למ"ד דנתגייר אנטונינוס י"ל דאפשר דכשהשם בעלים חקוק עליה לעולם אסור לשנותה ואפי' בישראל וכך היה המעשה ובירך רבי על כך דאל"כ מאי רבותיה אלא דנראה דמשום הכי בירך רבי האי ברכה:

מר עוקבא מישלח כתב לריש גלותא וכו'. כה"ג גריס בבבלי גיטין פ"ק דף ז' שלחו ליה למר עוקבא זימרא מנלן דאסור שרטט וכתב להו אל תשמח וגו' והכא משמע שכתב בלא שירטוט ולפיכך היפך הכתוב וכתבו שלא כסדרו. והתוס' שם ד"ה ויתנו הילד בזונה וכו' הביאו לקצת הסוגיא דכאן וכתבו דמההיא דירושלמי משמע קצת דאף בשולח אדם איגרת לחברו אסור לכתוב לשון המקרא ככתבו וכו' ע"ש. ובעיקר הדין בכתיבה בלא שירטוט פליגי שם בהסוגיא גבי הא דר' אביתר דגריס בהא דקאמר רב יוסף מאן לימא לן דר' אביתר בר סמכא הוא ועוד הא איהו דשלח ליה לרב יהודה בני אדם העולין משם לכאן הן קיימו בעצמן ויתנו את הילד בזונה. והילדה מכרו ביין וישתו וכתב ליה בלא שירטוט וא"ר יצחק שתים כותבין ושלש אין כותבין במתניתא תנא שלש כותבין ארבע אין כותבין א"ל אביי אטו כל דלא ידע להא דר' יצחק לאו גברא רבא הוא בשלמא מלתא דתליא בסברא לחיי הא גמרא היא ולא שמיעה ליה. והנה במה שפסק הרמב"ם בסוף פ"ז מהל' ס"ת כהאי מתניתא מותר לכתוב שלש תיבות בלא שרטוט יותר על זה אסור ובסוף פ"ד מהל' יבום וחליצה פסק כר' יצחק שאסור לכתוב שלש תיבות בלא שרטוט רבו התירוצים בזה דהכ"מ כתב בשם הנגיד ר' יהושע מבני בניו של הרמב"ם שהשיב כמ"ש בהל' ס"ת עדיפא דדוכתה היא ובהגמ"יי כתוב כי ט"ס יש כאן בעמוד שרבינו המחבר פסק ג"כ כר' יצחק בסוף פ"ד הנזכר. והאמת הוא שנראה כדברי הגמ"יי שתפס להא דר' יצחק לעיקר דהכי מוכח מדקאמר אביי אטו דלא ידע הא דר' יצחק וכו' ולא קאמר דלא ידע האי מתניתא דהא אף כמתניתא לא עביד. ומסוגיא דהכא אין הכרע כל כך דהא פלוגתא דאמוראי הוא דר' אחא וכן ר' זעירא כתבו שלש תיבות ויותר וכן ר' אבהו כתב ולשוא צרף צרוף וזהו כדכתיב בירמיה ו' ונהי דהאי דר' אבהו יש לומר דהגי' שכתב צרף צורף היא עיקרית וכך העתיקו התוס' בפרק הקומץ רבה דף לב ע"ב ד"ה הא מורידין עושין וכו' וא"כ זה לא כמו שכתוב במקרא וכמו דפרישית בפנים בלשון הב'.

איך שיהיה הנראה בדברי הרמב"ם שבהלכות ס"ת הוא ט"ס כדעת הגהמ"יי וכן הביא שם בשם בה"ג שפסק כר' יצחק והביא עוד שם בשם רבינו ברוך שקבל מרבו הכהן דדוקא כשמביא פסוק לראיה כדהתם בגיטין אבל אדם הכותב לחבירו לשון וכתב פסוק בלשונו א"נ לשרטט כלל. ובטור יו"ד כתב בשם הרמב"ן דדוקא כתיבה אשורית בעי שרטוט אבל כתיבה שכותבין בה כתבים ופירושים לא. ולפ"ז אין ראיה כלל מהא דהכא דאפשר כתבם באגרת היה הכל בכתיבה אשורית שוב ראיתי בלח"מ שכתב בהל' יבום שם כעין מה שכתבתי דמהא דאביי נראה דתפס כר' יצחק ולא כהאי דמתני' אלא מ"ש לבסוף דר' יצחק ומתני' לא פליגי ודחק עצמו הרבה בזה אין לדבריו שורש ועיקר ע"ש: **אמר ר' יוחנן לית כאן וכו'**. הבעל המאור ז"ל כתב על הסיפא דמתני' אין מוכרין בה"כ אלא על תנאי דברי ר"מ ה"ר אפרים ז"ל פירשה בבה"כ של יחיד והוצרך לפרשה כן משום דקשיא ליה דר"מ אדר"מ כיון דאמר ר"מ שאין מוכרין משל רבים ליחיד מפני שמורידין אותו מקדושתו על מה צריך תנאי הלא הוא עומד בקדושתו לעולם ע"כ מדברי הר' אפרים ז"ל וזהו קושיית הש"ס דהכא וכמה שהסברתי בפנים בהאי ועוד וכו' וכלומר הא לר"מ ודאי מרבים לרבים איירי הכא דאלו ליחיד הא ס"ל אין מוכרין כלל וא"כ אמאי צריך תנאי הלא בקדושתו הוא עומד ולא הוה ניחא ליה לה"ר אפרים לתרץ כתירוצא דהכא דרישא בס"ת איירי משום דהני מתני' בדיני בהכ"נ קאמרי ולפיכך אוקמה בבה"כ של יחיד מכח האי קושיא. והש"ס דהכא לא הוה ניחא ליה לאוקמי בבה"כ של יחיד דמכיון דשל יחיד אין בו משום קדושה אכתי הקושיא במקומה עומדת למה לי תנאי ואי מיחיד ליחיד איירי א"כ מאי שנא שהיה של יחיד זה או שהוא עכשיו של יחיד אחר ואי מיחיד לרבים איירי א"כ מעלה קדושתו לסברת ר"מ ופשיטא דא"צ תנאי. וזה לכאורה קושיא על פי' הר"ר אפרים ז"ל אם לא שנאמר דמיחיד ליחיד ולבית דירה איירי ואכתי דוחק וכתב עוד בעל המאור וה"ר שלמה ז"ל פירש משום דנראה כמזלזל כשמחליטין אותו ומסלקין את עצמן ממנו ולי נראה מתני' מילי מילי קתני אם מכרן לעלות בדמים מותר לחלל קדושתו ואפילו לר"מ כדקתני רישא לוקחין בדמיו תיבה ואם מכרו להעמידו בקדושתו עושין בדמיו כל צרכן ובזו אסר ר"מ למכור משל רבים ליחיד אבל משל רבים לרבים מותר ועושה בדמים כל צרכן ואע"פ שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר שאלמלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו לשתות בדמיו שכר מותר ואע"פ שמכרוהו לחלל קדושתו ובתר הכי קתני אין מוכרין בה"כ אלא על תנאי כשמוכרין אותו להעלות בדמיהן ולחלל קדושתו בקדושת הדמים והיינו דקא הוינן בגמרא היכי דייר ביה הא הויא לה ריבית אלמא בשמוכרין לבית דירה

עסקינן והא לאו דייקא אלא או לפרושא דידן או לפי' הר"ר אפרים ז"ל אבל לפירוש הר"ר שלמה ז"ל הוה ליה למימר היכי מצלו בה עכ"ל. ודקדקו על פירוש רש"י ז"ל קל הוא דהיינו נמי דקאמר היכי דיירי בה להיות להם בהכ"נ מיוחד לתפלה הא הויא ליה רבית דהא בין לבית דירה ובין מיוחד לתפלה כרבית היא שהיו צריכין לשכור להם בית אחר ליחדו לתפלה:

הלכה ד

חל להיות ערב שבת וכו'. האי פלוגתא פלוגתא דרב ושמואל בבבלי פרקין דף ל' ודר' זעירא כרב והכי קי"ל:

לקרות במגלת אסתר אין אתה יכול שאין קורין בכתבי הקודש אלא מן המנחה ולמעלן. האי ש"ס לא ס"ל טעמא דרבה כדאמרינן בש"ס דילן בר"ה ובסוכה והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא דמגלה. וב"מ בין אלו הטעמים בעיר שאינה אלא כרמלית וכגון ירושלים עד שלא נפרצו בה פרצות וכדאמרינן בפרק בתרא דעירובין דלטעמא דרבה ליכא למגזר בה לרבא דס"ל דלא גזרינן גזירה לגזירה בהוצאה ואלו לטעמא דהאי תלמודא אכתי אית ביה משום שאין קורין בכתבי הקודש וכו' ונמי מדרבנן בעלמא הוא ועי' לעיל בפ"ד דר"ה ובחיבורי פני המנורה הארכתי בענין זה והיוצא ממנו ואין כאן מקומו:

הלכה ה

סימניהון דאלו פרשתא בין הכוסות הללו וכו'. הרי"ף ז"ל הביא לזה בפרקין ולבסוף כתב נקיט האי סימנא בידך כד מקלע ר"ח אדר הסמוך לניסן וכו' הסי' זבד"ו ופרטן זט"ו ב"ו ד"ד ובי"ו וכו' ולא הביא ז"ל להא דהכא אלא משום הא דקאמר בין הג' לד' לא ישתה דהאי סימנא קאי:

סליק פירקא

פרק ד

הלכה א

הקורא את המגלה עומד ויושב. מפני בנה הוא עומד לכ"ש מפני תורה עצמה. ה"נ אמרו בבבלי קדושין דף לג מפני לומדיה עומדין מלפניה לכ"ש וזהו שאמרו במכות ד' כ"ב כמה טפשאי שאר אינשי דמקיימי קמי ס"ת ולא מקיימי קמי גברא רבא וכו' שאם אין עומדין מלפני גברא רבא מנין להם לעמוד לפני ס"ת שאינו נלמד אלא מק"ו מפני לומדיה וזהו חסרון דעת שלהם:

אלא מן מה דכתיב כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית וגו'. כהאי מ"ד קאמר נמי בבבלי גיטין דף סא לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה:

תני לא יהו שנים קורין בתורה וכו'. כהך ברייתא קמייתא מסיק לה בבבלי ריש פרקין:

מנין לתרגום וכו'. היינו שמצוה לתרגם להבינם להמון עם אבל אינו מעכב כדלעיל ודקאמר הכא ויבינו במקרא זה המסורת בבבלי נדרים דף לז דריש זה פיסוק טעמים ואמרי לה אלו המסורת:

והא תני מעשה בר"מ וכו'. ובבבלי דף יח קאמר שאני ר"מ דמיקיים ביה ועפעפיך יישירו נגדך וכו' ולבסוף משני נמי שעת הדחק שאני ומשמע דלית ליה כהי"א דהכא דבשעת הדחק לא היה ממתין עד שיכתוב שתים אלא אפי' בע"פ היה מותר לו:

שמע רבי ואמר אשרי הדור שאתם בתוכו. כעין הא אמרינן בבבלי פרק השוכר את הפועלים דף פ"ה בר' חייא גבי הא דכי הוו מינצו ר' חנינא ור' חייא וכו' א"ל ר' חייא בהדי דידי קא מינצית דעבדי דלא תשתכח תורה מישראל היכי עבידנא אזלינא ושדינא כתנא וכו' היינו דאמר רבי כמה גדולים מעשי חייא:

כתוב בתורה ברכה לפניה וכו'. בברכות שם הבאתי דעת הרמב"ם שלא מנה למצות עשה לברכת התורה שלפניה והרמב"ן ז"ל השיג עליו במצוה הט"ו שלו שהגיה במנין העשין וכתב שהיא מדאורייתא והביא ראיה מההיא דר' יהודה בבבלי פ"ג דברכות דף כ"א מנין לברכת התורה לפניה מן התורה וכו' ומהאי דהכא כתוב בתורה וכו'. ואני בארתי שם דדעת הרמב"ם עיקר דגם כי אשכחן חד תנא דס"ל ברכת התורה מדאורייי' וכדאמר התם תלמידו של ר' ישמעאל משום ר' ישמעאל מיהו לענין הלכתא הלכה כרבי מחבירו ומהאי ש"ס מוכרע הוא דהא רבי לא ס"ל למידרש לברכת התורה מקרא אלא מק"ו בעלמא כדקאמר הכא לקמן והאי ק"ו פריכא הוא כדפריך התם דתורה לא מצינו למילף ממזון דמה למזון שכן נהנה וכן איפכא נמי לא דמה לתורה שכן חיי עולם ועוד דהרי מבואר הוא דבכה"ג לא מחשבינן לק"ו למיהוי כמדאורייתא לכל השיטות ופשיטא לדעת הרמב"ם כמוזכר בדבריו במ"ש בשורש השני מהי"ד שרשים וראיה לדבר מהאי ק"ו דאמרינן בריש כיצד מברכין לברכת המזון לפניו דלכ"ע לא הוי אלא מדרבנן. וכדכתבו התוס' שם ועוד הבאתי ראיות חזקות לדברי הרמב"ם והקשיתי על הרמב"ן וע"ש:

רבי זעירא בעי אלין שלשה קרויות וכו'. בברכות שם בארתי דמהאי בעיא דר"ז דלא שייכא אלא קודם התקנה שהתקינו שכל או"א יברך לפניה ולאחריה אלא הפותח היה מברך לפניה והחותם מברך לאחריה א"כ משמע דבימי ר"ז עדיין לא נתקן האי תקנתא

ובבבלי פרקין דף כ"ב הוה משמע דכבר בימי רב דקדים היתה תקנה זו דקאמר רב קרא בכהני ה"נ מסתברא וכו' מ"ט בירך לפניה לאחר התקנה וכו' אלא די"ל דלדחויא בעלמא קאמר דלא תידוק מינה דרב קרא בכהני דיכילנא למימר לך דלעולם בישראל קרא והא דבירך משום דלאחר תקנה הוה המעשה וכו' וע"ש:

משה התקין את ישראל שיהו קורין בתורה וכו'. הכא קאמר שעזרא התקין לישראל שיהו קורין בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה. ובבבלי פרק מרובה דף פ"ב גבי עשרה תקנות תיקן עזרא שקורין במנחה בשבת וקורין בשני וחמישי וכו' פריך על הא דקאמר עזרא תיקן בשני ובחמישי והא מעיקרא הוה מיתקנא וכוי' כדדריש וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים ואין מים אלא תורה וכו' ועמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ובשני ובחמישי כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה ומפרק מעיקרא תיקנו חד גברא ותלתא פסוקי א"נ תלתא גברי ותלתא פסוקי אתא עזרא ותקן תלתא גברא ועשרה פסוקי כנגד עשרה בטלנין. ובמנחה בשבת הוא דעזרא תיקן ולא הוה מעיקרא וכ"כ הרמב"ם בריש פרק י"ב מהלכות תפלה והבאתי בפנים במתני' ובענין חשבון עשרה תקנות קא חשיב התם לתקנת קריאה במנחה ולקריאת ב' וה' בתרתי ולא קחשיב להא דקאמר הכא שיהו הנשים מדברות וכו' דלבתר הכי הוא דאמרו לה והכא קחשיב להני קריאות בחדא:

אתא ר' אחא ואמר טעמא ואפי' הגיע זמנה לטבול בסוף וכו'. הכא מסיק דאפילו ג' ימים יכולה להרחיק בין חפיפה לטבילה היכא דלא אפשר כדקאמר בהדיא קודם לטהרתה שלשה ימים וכו' כדי לשבת ולשני ימים טובים של גליות. ומשום דב' ימים של ר"ה לא משכחת להו סמוך לשבת לפי הקביעות. וא"כ חופפת בע"ש וטובלת למוצאי י"ט השני. והכי הוה משמע מדברי התוס' בנדה דף סח ד"ה והא דאפשר וכו' שכתבו והא דלא אפשר לחוף במוצאי שבת ליל טבילתה כגון שהוא י"ט חופפת מערב שבת אע"פ שטובלת למוצאי שבת או ליל שני בשבת והם שני ימים טובים אחר השבת. ומדכתבו והם שני ימים טובים אחר השבת משמע דליל שני דקאמרי היינו ליל מוצאי י"ט שני ולא ליל של שני דאי הכי מאי האי דכתבו והם שני י"ט. והב"י סי' קצ"ט הביא דברי הרא"ש שכתב בשם שאלתות דרב אחאי בפרשה אחרי מות שפירש הא דאפשר לחוף בלילה כגון בימות החול לא תחוף אלא בלילה היכא דלא אפשר לחוף בלילה כגון שחל ליל טבילתה בשבת או בי"ט אז חופפת ביום רביעי ואפילו חל י"ט חמישי וששי וחל ליל טבילתה בשבת חופפת ביום רביעי ולא תתבטל מעונתה וכן כתוב בש"ע שם. וא"כ בין חפיפה לטבילה הרחק שני ימים ביניהם. וכן ראיתי בשאלתות שם ומסיים

משום דטבילה בזמנה מצוה. ולפי מאי דמסיק הכא היכא דלא אפשר אפילו בהרחק שלשה ימים בין חפיפה לליל טבילה נמי שרי וכדמשמע ג"כ קצת מדברי התוס' כדלעיל ונהי דמהתוס' אין ראיה כל כך די"ל דהא דכתבו או ליל שני בשבת והם שני י"ט היינו משום דבליל שני א"א להיות חופפת משום י"ט הלכך סומכת על החפיפה שמערב שבת ולעולם ליכא אלא שני ימים בין חפיפה לטבילה מ"מ מהכא ראיה גדולה היא דמסיק בהדיא דאף הרחק שלשה ימים שרי היכא דלא אפשר ומהתימא שלא הזכירו הפוסקים כלל להירושלמי הזה:

הלכה ב

והא תני המפטיר בנביא וכו'. ויהיו עשרים ושלשה וכו'. נראה דלא חש הש"ס לקושיא זו דלאו קושיא הוא דהא עיקר דתקינו מפטיר בנביא משום כבוד התורה הוא כדקאמר בבבלי דף כג וכדמשני על האי קושיא דמקשי התם למ"ד אין מפטיר עולה למנין שבעה והרי הלכתא דעשרים וארבעה פסוקי ליהוי דהא שמונה הוו דקראו בתורה ומשני דכיון דמשום כבוד התורה הוא כנגדו נמי לא בעי וא"כ ה"נ נימא לענין האי קושיא דפריך ויהיו עשרים ושלשה תלתא עשרה וכו' דכיון דכל עיקר דהפטרה אינה אלא משום כבוד התורה לא תקינו אלא לכל חד תלתא תלתא פסוקי ובהא סגי וכן למאי דמשני הכא לקמן דפריך נמי לרב כה"ג דקאמר שבעה חוץ מן המפטיר ומתיב נמי מהאי ברייתא המפטיר בנביא וכו' ומשני דמכיון דאם יש שם תורגמן אין קוראין אלא ג' פסוקים ומשום טרחא דצבורא הלכך לעולם אין מוסיפין לקרות ג"כ כנגד המפטיר והשתא נמי ניחא להאי קושיא דמהאי טעמא נמי לא בעו לתקן יותר מכ"א פסוקים ועי' עוד מזה לקמן ד"ה אבל אם יש שם תורגמן:

הלכה ג

הלעוזות לא נהגו כן וכו'. כלומר הואיל ואינן יודעין לקרות בלה"ק אלא בקושי מצאו לאחד שיודע לקרות קורא הוא את הפרשה כולה וכן הוא בתוספתא בפ"ג בית הכנסת של לועזות אם יש להם מי שיקרא עברית פותחין עברית וחותמין אם אין להם מי שיקרא אלא אחד אין קורא אלא אחד:

והתנינן המפטיר בנביא וכו'. עי' לעיל בד"ה והא תאני המפטיר בנביא מה שנתבאר מזה בס"ד:

העבד עולה למנין שבעה. בבבלי פרקין דף כ"ג מייתי ברייתא הכל עולין למנין שבעה ואפילו קטן ואפילו אשה אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא מפני כבוד הצבור ואם כן דין העבד ששוה בכל מקום לדין האשה נמי לא יקרא בצבור. ובהגמ"יי בפרק י"ב

מהלכות תפלה כתוב אין לקרות כנענים בתורה אם לא לשביעי כדאמרינן לשביעי הכל משלימין וכו' ואם אמו מישראל מותר:

אבל אם יש שם תורגמן קוראים שלשה וכו'. ובבבלי שם ע"ב גריס גבי הא דקאמר אין פוחתין מכ"א פסוקים והאמר רב שמואל בר אבא זימנין סגיאין הוה קאימנן קמיה דר' יוחנן וכי הוה קרינן עשרה פסוקי אמר לון אפסיקו מקום שיש תורגמן שאני וכו' ופרש"י ז"ל שיש טורח הצבור וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפי"ב שם הל' יג וכתוב בהגמ"י ודלא כירושלמי דאמר בשיש שם תורגמן סגי בשלשה אמנם רבינו שמואל כתב עשרה דנקט הכא לאו דוקא אלא אפי' שלשה כבירושלמי. וזה דוקא לפי פרש"י דטעמא הויא משום טורח הצבור אם כן מצינו למימר דעשרה דנקט לאו דוקא ומעשה כי הוה הכי הוה אבל לפי פירוש הר"ן ז"ל וטעמו שכתב בעשרה פסוקים משום דבהדי תרגום הוה עשרים ופסוק אחרון שחוזר וכופל אשורית קרי עשרים ואחד א"כ עשרה דוקא:

הלכה ד

מכיון דתנינן וכו' לכן צריכה כהדא דתני וכו'. וזהו כפי' הב' דהבאתי במתני' בפנים וכ"פ הר"ן על מה שהביא הרי"ף ז"ל להא דהכא וע"ש:

אית תניי תני אין אבלים מן המנין. הכי קאמר התם ר' יוחנן ברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המנין ברכת חתנים בעשרה וחתנים מן המנין וברכת אבלים היינו ברכת רחבה כדאמר התם אבל בשל ברכת המזון סגי בשלשה והוא עצמו מצטרף כדכתבו התוס' שם. וזהו דקאמר התם מאי ברכת אבלים ברכת רחבה דאמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן ברכת אבלים בעשרה וכו' כלומר מדקאמר אין אבלים מן המנין א"כ היינו ברכת רחבה דאלו בברכת המזון הרי סגי בשלשה והוא מצטרף עמהן:

אדם דהכא בן חורין הוא. והיינו באומר דמי עלי דשמין אותו כעבד וכדמשני התם על הא דפריך ואדם מי קדיש וע"ש בתוס'. ומה שכתבו משמע דעבד עברי איתקש לקרקעות וכו' וקשיא דהיינו דוקא עבד כנעני וכו' כבר הסברתי בפנים די"ל דשם עבד קאמר וכדאמרינן בעלמא בכה"ג במקומות הרבה:

הלכה ו

כאן בשהביא ב' שערות. נראה דהקושיא והתירוץ על נשיאת כפים בלחוד הוא דקאי וכן אמרי' בבבלי סוטה דף לח דבשהביא שתי שערות נושא את כפיו וע"ש דמשמע דבאקראי בעלמא וכ"כ הב"י סי' קכח:

הלכה ז

ביושב בבית אפל היא מתניתא. התוס' בדף כ"ד ד"ה מי שלא ראה מאורות וכו' מביאין להא ובמכות שם בארתי מזה וע"ש:

הלכה י

ודכוותה וכו' שמע שמע. מהכא ראיה לפי' הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' ק"ש שפירשו להא דקאמר התם דף כ"ה הא דאמר מילתא מילתא ותני לה והא דאמר פסוקא פסוקא ותני לה דבדאמר מילתא משתקין אותו ובפסוקא פסוקא מגונה הוא דהוי. ורש"י ז"ל פי' איפכא דהא ודכוותה אמודים מודים קאמר. ובהא דמחלק הכא בין צבור ליחיד דביחיד תחנונים הם. התוס' בברכות ל"ד מביאין לזה. והרמב"ם בפ"ט מהל' תפלה לא חילק בזה כלום. והא דאמר הכא דגם באמן אמן כן לא מצינו עוד לזה ובאמן אמן יש במקרא כן ולא יהא אלא כקורא במקרא:

תורגמן שהוא עומד לפני חכם וכו'. כה"ג מייתי ברייתא בבבלי פ"ק דקדושין דף ל"א ע"ב וע"ש:

הלכה יא

כתיב אשר חכמים יגידו וגו'. בבבלי פ"ק דסוטה מייתי להא אהא דתנינן שם ואומרין לפניה דברים שאינה כדי לשמוע וכו' וקאמר התם יהודה הודה ולא בוש ראובן הודה ולא בוש וכו'. והכא לא קאי אלא איהודה כדגרסינן במתני' וכפי' רש"י ז"ל מעשה תמר ויהודה וזה נקרא ומתרגם ומעשה ראובן לא מתרגם הוא. וטעמא דביהודה מפורש בכתוב הוא וראובן שהודה דרשינן מדרשא דקרא. ואין עמי הארץ יודעין מזה ולפיכך לא מיתרגם. דברכת כהנים מבואר בפנים הנוסחא הנכונה כדמייתי בגמ' הכא והתם וכן הביא הרי"ף ז"ל במתני' וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהל' תפלה:

הלכה יב

ודא מווזה יהבינן לה היכא. דיני מזוזה המוזכרים כאן הכל מבוארים הם בבבלי פרק הקומץ רבה דף ל"ג ול"ד ובבבא מציעא דף קי"א והאי ברייתא דמייתי הכא בפתח שהוא פתוח לגג ולגינה דפליגי בה רבי יוסי ברבי יהודה וחכמים לא הוזכרה התם. ודוגמא דדינא דהאי ברייתא מימרא דרב הונא שם דף ל"ד הוא לול פתוח מן הבית לעליה אם יש לו פתח אחד חייב במזוזה אחת ואם יש לו שני פתחים חייב בשתי מזוזות ולמאי שביארתי בפנים אם כן אתיא הא דרב הונא כחכמים דברייתא דהכא דסברי דפתח הפתוח לעלייה כפתוח לשוק וחייב במזוזה כהפתח שפתוח לגינה ודין זה מוסכם הוא וכדפרש"י ז"ל שם והאי ברייתא דמייתי הכא בסוף פרקין תפלה שבלה וכו' איפכא תנינן

שם דף ל"ב דמייתי ברייתא דקתני כיוצא בו ספר תורה שבלה ותפלין שבלו אין עושין מהם מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה. ואם כן בענין בעיא דהכא תפלה ומזוזה מי קודם פשטינן מהאי ברייתא דמוסכמת היא לדינא כדפסקו כן גדולי הפוסקים דלענין הבעיא נמי תפלין קודם ועוד דמצוה דגופיה טפי עדיף וקודם ושארי דיני מזוזה ותפלין וס"ת בכתיבתן ובסידורן ובדיני פתוחות וסתומות מבוארים כאן לעיל בפ"ק בהלכה ח' הם ושרשיהם ודקדוקיהם הכל בס"ד:

הדרן עלך פרק הקורא עומד. וסליקא לה מסכת מגילה.